

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS TÉZISEI

**Nyelvpolitika és a kisebbségi nyelvek Norvégiában
– különös tekintettel a számi kisebbségre**

Írta:

Szilvási Zsuzsanna

Témavezető: **Dr. Nádor Orsolya**

Pécsi Tudományegyetem

Nyelvtudományi Doktori Iskola

Alkalmazott Nyelvészeti Doktori Program

Pécs

2012

Bevezetés

Értekezésemben Norvégia kisebbségi nyelvpolitikájával foglalkozom. Európa egy olyan területét választottam vizsgálódásom tárgyának, amely Magyarországon kevésbé tárgyalt a szakirodalomban, és mind a nyelvészek, mind a laikusok körében felszínesen ismert. Voltak már hazai kutatások észak-európai, valamint norvégiai nyelvi, nyelvpolitikai témákban, a térség nemzeti, nyelvi kisebbségeinek helyzetével kapcsolatban (pl. Nielsen 1905, Jávorszky 1991, Wilhelm 1996, Vizi 2001, Domokos 2004, M. Bodrogi 2005), valamint a két norvég írott nyelvi sztenderdről (Baksy 2006). A jelen értekezés azonban nemcsak részterületeket kíván bemutatni, hanem a norvég kisebbségi nyelvpolitika komplex vizsgálatát tűzi ki célul mind horizontális, mind vertikális metszetben.

Az értekezés központi témája a Norvégiában élő etnikai és nyelvi kisebbségek múltjának, jelenének és jövőkének a részletes leírása, mindenekelőtt nyelvi helyzetük, nyelvi jogaik elemzése. Külön fejezet foglalkozik az őshonos számik és más, nem a modern kori bevándorlások folyamán érkező kisebbségek múltbeli és jelenlegi kezelésével. A dolgozat a legnagyobb terjedelemben a számik vonatkozásában vizsgálja a norvég nyelvpolitikát, mivel ez a népcsoport a legnagyobb számú és egyben különleges, őslakos státuszú norvégiai kisebbség, ami alapján széles körű nyelvi jogokkal rendelkezik. A lapp nyelvi helyzet bemutatása a nemzetközi tanulságok mellett hasznos ismeretekkel szolgálhat egy a magyar nyelvvel rokonságban álló finnugor nyelv beszélői sorsának alakulásáról is.

Arra is rávilágít a dolgozat, hogy a ma már példamutató norvég rendszer hosszú utat tett meg mai formájának kialakulásáig. Ezáltal árnyaltabb képet kaphatunk a norvég kisebbségpolitika, kisebbségi nyelvpolitika fejlődéséről: hogyan jutott el a teljes intoleranciától a teljes toleranciáig.

A disszertáció témájának másik fő ágát az országba folyamatosan bevándorló kisebbségek nyelvi vonatkozású jogainak bemutatása és vizsgálata képezi. A modern kori bevándorlók, de a már régebb óta Norvégiában élő, ezért őshonosnak számító kisebbségek nyelvi helyzetét két fő kérdés középpontba állításával szükséges megvizsgálni, az egyik az anyanyelv tanulásának és használatának lehetősége, a másik pedig a norvég nyelv oktatásának a szabályozása.

A disszertáció komplex vizsgálata során nem csupán nyelvészeti aspektusból, hanem történelmi, pszichológiai, gazdasági és kulturális oldalról is megvilágítja az összefüggéseket. Ez tanulságokkal szolgálhat más régiók, így egyebek között a kisebbségpolitikai szempontból meglehetősen hektikus kelet- és közép-európai térség számára.

1. A kutatás tárgya, célja, módszerei

1.1 A kutatás tárgya és célja

Az értekezés alapját képező kutatások tárgyát a norvég kisebbségi nyelvpolitikát irányító főbb szervezetek, a kisebbségi nyelvpolitikát szabályozó dokumentumok, és a szabályozások által leginkább érintett etnikai, nyelvi kisebbségi csoportok, illetve az ezen csoportokhoz tartozó személyek alkotják. Kutatásaim során az ezekre vonatkozó norvég- (esetenként más skandináv-), angol-, német- és magyar nyelvű dokumentumokat dolgoztam fel.

A vizsgálatnál mindvégig két fő szempontot igyekeztem figyelembe venni. Az egyik az, hogy **a norvég állam hogyan viszonyul kisebbségeihez**, azaz milyen (kollektív és egyéni) jogokat biztosít a kisebbségi csoportoknak valamint az azokhoz tartozó egyéneknek. A másik pedig a kisebbségek oldaláról közelíti meg az egyes vizsgálati területeket, azaz azt mutatja be, hogy **a kisebbségek hogyan viszonyulnak az állam által számukra biztosított jogokhoz**, hogyan, milyen mértékben élnek azokkal. A demográfiai jellemzők mellett ugyanis ez a két tényező a legfontosabb egy nyelv megőrzésében, illetve esetenként a revitalizációjában (vö. UNESCO Language Vitality and Endangerment 2003).

A kutatás *általános céljai* a következőképpen foglalhatók össze:

- A dolgozat világítson rá, melyek azok a **tényezők, amelyek Norvégia kisebbségi nyelvpolitikáját**, annak irányvonalát és konkrét intézkedéseit **meghatározzák**, illetve befolyásolják.
- A dokumentumok alapján fogalmazódjon meg pontosan, **hogyan jellemezhető ma az észak-európai ország kisebbségi nyelvpolitikája** és hol helyezhető el az európai államok nyelvpolitikái között.
- A dolgozat legyen alkalmas arra, hogy **komplex ismeretekkel** kiegészítse a skandináv államok nyelvpolitikájára vonatkozó, magyar nyelven hozzáférhető szakirodalmat.

A *kisebbségi nyelvpolitika körébe tartozó legfőbb kérdések vizsgálatával a dolgozat célja* az, hogy

- bemutassa, **hogyan alakult Norvégia őshonos kisebbségének, a számiknak a helyzete; milyen kisebbségi jogokkal, különösen nyelvi jogokkal rendelkeznek** ma Norvégiában;
- átfogó képet adjon arról, **milyen a nyelvi helyzete a norvég állam területén régebb óta élő nemzeti-etnikai, nem modern kori bevándorló kisebbségeknek, és milyen nyelvi jogokat biztosít az állam számukra**, valamint arról,

- hogyan kezeli Norvégia a területére érkező jelenkori bevándorlókat, **milyen nyelvi jogokat mondhatnak magukénak a migráns csoportok és egyének.**
- Végül: a dolgozat rá kíván világítani arra, hogy **valóban példaadó-e a norvég kisebbségi nyelvpolitika**, érdemes-e tanulmányozniuk azt a kelet-közép-európai kisebbségekért felelős szakembereknek, lehet-e egyáltalán alkalmazni a „norvég modellt” egy teljesen más kisebbségtörténeti jegyekkel rendelkező Kelet-Közép-Európában?

1.2 A kutatás módszerei

Az értekezés elméleti része a téma szakirodalmának áttekintését foglalja magában.

A dolgozat jelentős részben dokumentumok feltárásán alapuló kutatásból áll, ennek megfelelően a *dokumentumelemzés* a meghatározó módszer. A vizsgálatok nagy részének alapját a vonatkozó törvények, parlamenti jelentések, valamint egyéb dokumentumok ismertetése és elemzése adja, ami a fentebb megadott szempontok szerint történik. A norvég vonatkozó jogszabályok, törvények szövegéhez a *Lovdata* norvég internetes jogszabály-adatbázison keresztül jutottam hozzá.

Az őslakos számi kisebbségre vonatkozó nyelvpolitikai vizsgálatokat tárgyaló fejezetek a dokumentumelemzésen túl saját, a *helyszínen végzett kutatásaimmal* egészülnek ki, amelyeknek legfőbb céljuk a dokumentumokból megismert tények és nézetek alátámasztása. A disszertációban szereplő *kérdőíves felmérések* és *interjúk* nagy részét a Norvégiában, Bergenben valamint Tromsøben töltött ösztöndíjas hónapok alatt végeztem, a kiegészítéseket pedig e-mailen keresztül szereztem be. A kérdőíves, valamint az interjú segítségével történő adatgyűjtés mellett a *passzív megfigyelés* is nagy szerepet játszott kutatómunkámban. Észak-norvégiai helyszíni kutatásaim fontos részét képezték a tromsøi számi óvodában, egy másik, számi csoporttal is rendelkező óvodában, valamint a városban lapp oktatást folytató általános iskolában és a Tromsøi Egyetemen tett látogatásaim is, ahol megfigyelőként vettem részt foglalkozásokon.

Az óvodai látogatások során elsősorban azt kívántam megtudni, hogy milyen összetételűek az intézmények és csoportok, valamint milyen arányban vesznek részt lapp nyelvű foglalkozásokon a számi, vagy részben számi családból származó kisgyermek. Az általános iskola esetében hasonló megfontolások vezéreltek.

A Tromsøi Egyetemen működő Számi Tanulmányok Központjában mindenekelőtt a lapp nyelvű és tartalmú tanulmányokra, azok történetére, valamint a számi származású hallgatók részvételi arányára vonatkozóan gyűjtöttem adatokat interjú segítségével.

1.3 Hipotézisek

Kutatásommal a következő hipotézisek teljesülését vizsgáltam:

- 1) **Norvégiát az Európai Unióénál szigorúbb, kisebbségeinek szélesebb körű kollektív jogokat biztosító nyelvpolitika jellemzi.**

Norvégia mostanáig nem csatlakozott az Európai Unióhoz, azonban az Európai Gazdasági Térségről szóló megállapodás miatt különleges státusszal rendelkezik: bizonyos uniós szabályozások rá is érvényesek, emellett **aktívan részt vesz a kultúra, oktatás, kutatás és regionális politika területén folyó programokban is.**

Az értekezésben meg kell vizsgálni, hogy milyen mértékben kell a norvég államnak az EU kisebbségpolitikájához, ezen belül, kisebbségi nyelvi szabályozási rendszeréhez igazodnia, és ezek az előírások mennyire befolyásolják az állam kisebbségvédelmi és kisebbségi nyelvi jogi rendszerét. Mindezek mellett azt is át kell tekinteni, hogy **Norvégia mennyire aktív résztvevője más nemzetközi, illetve európai szintereken (ENSZ, Európa Tanács, EBEÉ/EBESZ) zajló kisebbségvédelmi eseményeknek, és az ott megfogalmazott irányelvek mennyiben érvényesülnek a nemzeti jogalkotásban.**

- 2) **Mivel a norvég állam törvényei, rendeletei és más jogi szabályozásai támogatják a számi kisebbség és kisebbségi nyelv fennmaradását, a számi őshonos kisebbség pedig él az állam nyújtotta lehetőségekkel, magas szinten biztosított anyanyelvük és kultúrájuk megőrzésének minden feltétele.**

Norvégiában – Svédországhoz és Finnországhoz hasonlóan – a számi népcsoport őshonos nép hosszú évezredek óta (Svonni 1996:14; Wiik 2008:308, 311), emiatt ma az „**őslakos kisebbség**” kategóriájába tartozik. **Ez jelentős mértékben megkülönböztetheti a számi kisebbséget más, Norvégia területére csak később érkező népcsoportoktól.** Norvégia területén több nemzeti, etnikai kisebbség él, amely őshonosnak, de nem őslakosnak számít. Ezeknek a kisebbségi csoportoknak a helyzetét, nyelvi jogait mindenképpen külön kell megvizsgálni. A számiknak ugyanis **az őslakos státusznak köszönhetően különleges megítélésben és elbírálásban van részük.** Meg kell vizsgálni, hogy **miben nyilvánul meg ez a különös státusz,** valamint **milyen belső és külső tényezők hatására alakult ki a ma érvényes számi kisebbségi politika és azon belül a kisebbségi nyelvpolitika.** Természetesen nem hagyható figyelmen kívül, hogy a norvégiai számi kisebbség milyen jogokkal rendelkezik **de jure** és **de facto,** és e kettő hogyan viszonyul egymáshoz.

A többség nézőpontján túl a kisebbség oldaláról is meg kell vizsgálni, hogy a számi kisebbség milyen mértékben él a számára biztosított jogokkal és lehetőségekkel.

3) A migráns kisebbségeket illetően feltehetően Norvégia sem különbözik más államoktól: integrálni, majd asszimilálni akarja ezeket a közösségeket – és ez találkozik a bevándoroltak szándékával is.

A XX. század második felétől a Keletről és Délről Nyugat-Európába irányuló migráció a jellemző. Ezen migráns csoportok bevándorlásának motivációi meghatározzák céljaikat, kisebbségi létükhöz és nyelvükhöz való viszonyulásukat, amit minden bizonnyal az egyes etnikai, illetve nyelvi kisebbségekhez tartozók száma és aránya is befolyásol. Ez utóbbi két tényező az állam hozzáállását, jogi szabályozását is meghatározza.

Mindezek alapján feltételezhetően **a két nagy kisebbségi kategória (őshonos és bevándorolt) kezelésében eltérések mutatkoznak, de az egyes kisebbségek is másképp élik meg kisebbségi létüket:** amit az egyik csoport a kisebbségi jogok csorbításaként él meg, mert meg akarja őrizni önazonosságát, a másik számára természetes lehet, mivel nem akar különbözni befogadótól. A két nagy kisebbségi kategóriába tartozók nyelvi jogaira vonatkozó ENSZ dokumentumok is másképp viszonyulnak az anyanyelvhez: míg az őshonos kisebbségeknél a megőrzésre, addig a migránsok esetében az asszimilációra irányulnak (vö. pl. UN Draft Universal Declaration on Indigenous Rights és UN Convention on Migrant Workers and their Families).

4) Az észak-európai államok között feltételezésem szerint – a gazdasági, kulturális, politikai területhez hasonlóan – nyelvi, nyelvpolitikai téren is nagyon szoros együttműködés a jellemző, ami példaadó lehet a kelet-közép-európai térség országai számára is.

Ezen a ponton azt kell megvizsgálnunk, hogy a három szomszédos skandináv ország, Norvégia, Svédország és Finnország kisebbségpolitikai, nyelvpolitikai tevékenysége hat-e egymásra, és ha igen, milyen hatással van egymás gyakorlatára, **milyen mértékű az együttműködés e téren.** Ez különösen a számipolitika esetében nem hagyható figyelmen kívül, hiszen a számi kisebbség mindhárom észak-európai országban őshonos.

1.4 A dolgozat felépítése

A disszertációt kilenc fő fejezet alkotja.

Az első fejezet bemutatja **a kutatás tárgyát, célját,** a kutatás során **alkalmazott módszereket,** majd felsorolja a kutatás segítségével igazolni kívánt **hipotéziseket** és megválaszolásra váró **kérdéseket.**

A második fejezet a **vizsgálathoz szükséges elméleti kérdéseket**, nyelvpolitikai, a kétnyelvűségi és a nyelvi jogi fogalmakat tisztázza a rendelkezésre álló szakirodalom felhasználásával, amivel egyben **diszciplináris keretet** is ad a dolgozatnak.

A harmadik fejezet már konkrétan Norvégia leírásával foglalkozik, felvázolja a kialakult **speciális nyelvi helyzetet**, annak gyökereit és a lezajlott folyamatok következményeit.

A negyedik fejezet a **közös északi nyelvpolitika** legfontosabb pilléreit, különös hangsúllyal a számi kisebbséget és nyelvét érintő intézkedéseket mutatja be.

Az ez után következő három (5-6-7.) fejezet **Norvégia egyes kisebbségeit és kisebbségi nyelveit** helyezi vizsgálatának középpontjába.

Legelőször az ország területén több száz éve élő **nemzeti, etnikai kisebbségeket** és ezek helyzetét ismerteti.

Azt követően a norvég állam legnagyobb számú és egyben őslakos kisebbségét, a **számi népcsoportot** veszi górcső alá. Mivel ez a témakör a disszertáció legfontosabb pillére, feldolgozása a lehető legnagyobb részletességgel történik. Ez abban is megmutatkozik, hogy a számi kisebbségre vonatkozó dokumentumok elemzésének tapasztalatait **helyszíni, empirikus kutatások és felmérések** is kiegészítik. Ezeket a hetedik fejezet mutatja be.

A dolgozat nyolcadik fejezete a **migráns kisebbségekkel szembeni norvég állami (nyelv)politikát** hivatott bemutatni, az őshonos kisebbségeknél szerényebb részletességgel. Így a kétféle kisebbségi típushoz tartozók helyzetét nemcsak a többség oldaláról, hanem egymáshoz viszonyítva is megismerhetjük.

A **vizsgálati eredmények összegzése** (kilencedik fejezet) után található a **melléklet**, amely a képeket, dokumentum-részleteket, valamint a kutatásban alkalmazott kérdőívet tartalmazza, valamint a bibliográfia.

2. Elméleti alapvetés és fogalomértelmezés: a nyelvpolitika mint tudományág

A **nyelvpolitika** viszonylag fiatal diszciplína a tudományok rendszerében, csak a XX. század második felében jelent meg először különféle tudományágak – többek között a politikatudomány, a jog vagy a nyelvészociológia – vizsgálódásai keretében (Labrie 1999:17).

A **nyelvpolitika** magyar terminológiának az angol nyelvben a *language policy* és a *language politics* fogalmak felelnek meg. Előbbi egyfajta előrelátást, szándékot, stratégiát foglal magában, és részben fedi a *nyelvtervezés (language planning) státustervezés*

részterületét, utóbbi a hatalomra utal, az irányítást, taktikát, a nagypolitika nyelvi törekvéseit jelöli (Szépe - Derényi 1999:10; Szépe 2001:14).

Labrie szerint a legkonkrétabb szinten foglal helyet az *egy nyelvpolitika (une politique linguistique)*, angol kifejezéssel a *language policy*, ami meghatározott kormányzati, törvényhozói lépések, intézkedések formájában jelenik meg egy államban vagy közösségben. Ezt követi a *nyelvpolitika (la politique linguistique)* szintje, ami az angol *language politics* fogalommal egyezik, és egy nyelvi felfogásrendszer, ideológia mentén megvalósuló, nyelvekkel kapcsolatos emberi tevékenységet és egyben tudományos tevékenységet jelent. A harmadik, legáltalánosabb szint a nyelvi ideológiák, háttér-ideológiák tere, amely befolyásolja az előző szintek tevékenységeit, de gyakran rejtett marad és csak közvetett módon jut érvényre (Labrie 1999:19-20).

Megkülönböztethetünk *explicit nyelvpolitikát* és *implicit nyelvpolitikát*. Előbbi kifejtett nyelvpolitikai szabályozást, tevékenységet jelent, amely konkrétan egy nyelvre vagy nyelvi helyzetre irányul és a legtöbb esetben korlátozó jellegű (Szépe 2001:12, 16), ez pontosan meghatározza az egy adott államban élő nyelvi-etnikai csoport(ok) nyelvhasználati jogait (Puskás 2000:75). Utóbbi nem szabályozza a kisebbségek nyelvi jogait konkrét dokumentumokban, azokat csak más jogi dokumentumokból lehet levezetni (Puskás 2000:75).

Chaudenson a *nyelvtervezést* nevezi meg legtagabb jelenségként, ami tartalmazza a nyelvpolitikát is (Labrie 1999:21). Bevezetése Einar Haugen, norvég származású amerikai kutató nevéhez köthető, aki először 1959-ben használta ezt a fogalmat *language planning* formában (Haugen 1998:12-13). Kloss volt az, aki a *korpusz-tervezés (corpus planning)* és a *státusz-tervezés (status planning)* fogalmakat javasolta. Előbbit arra értette, amikor „egy szervezet, egy személy vagy személyek egy csoportja a nyelv formájának, vagy magának a nyelvnek a megváltoztatását akarja azáltal, hogy új szakszavak bevezetését javasolja, illetve erőlteti, vagy helyesírási változtatásokat, illetve új ábécét kíván bevezetni”. Utóbbit pedig a nyelv társadalmi státuszára, azaz az adott nyelv „más nyelvekhez viszonyított, vagy egy nemzeti kormányhoz fűződő” státuszára irányuló tevékenységre használta (Daoust–Maurais 1999:113).

A *nyelvi tervezés* Crystal (1998) megfogalmazásában „egy ország nyelveinek és nyelvváltozatainak használatát szabályozó hivatalos politika kialakítását és gyakorlatba ültetését foglalja magában”. A fogalom számos más kérdés mellett érinti a nyelvi normákkal,

a kisebbségi nyelvekkel, a különböző nyelvváltozatokkal, stilisztikai normákkal és idegennyelv-oktatással kapcsolatos problémákat (Crystal 1998:454).

A nyelvi helyzet megváltoztatására, befolyásolására tett kísérleteket Spolsky *nyelvi menedzsment*nek nevezi. Ebbe a kategóriába sorolja a legkülönbébb szinteken történő ilyen irányú tevékenységeket, a törvényhozástól a családban előforduló nyelvi befolyásolásig (Spolsky 2004:8).

Tolcsvai Nagy Gábor a nyelvi tervezést valójában kiterjesztett értelmű, szociolingvisztikára alapozott nyelvművelésnek tekinti, a nyelvbe és a nyelvközösség nyelvi értékrendjébe történő tudatos beavatkozásnak, amely az adott nyelvi rendszer adottságain túl a nyelvközösségi, társadalmi és szociokulturális tényezőket is figyelembe veszi (Tolcsvai Nagy 1998:7, 253). A nyelvi tervezést Kontra (2004) a nyelv vagy nyelvhasználat befolyásolását célzó tevékenységként határozza meg, amely szándékos erőfeszítés az emberek nyelv(ek) elsajátításával, használatával kapcsolatos viselkedésének befolyásolására, általában társadalmi, politikai vagy gazdasági célok érdekében. A nyelvi tervezést tehát a nyelvpolitika megvalósításának tekinti.

Egy nyelv- illetve beszélőközösség lehet egy- vagy akár többnyelvű, a mindenkori nyelvpolitika egyik fontos pontja az, hogy a kétnyelvűségnek (vagy többnyelvűségnek), illetve a kisebbségi nyelveknek milyen szerepet biztosítanak az oktatási rendszerben (Kiss 2002:249).

A **kétnyelvűség** esetében különbséget kell tennünk az *egyéni két- vagy többnyelvűség* illetve a *társadalmi két- vagy többnyelvűség* között. Előbbi esetében egyes egyénekről beszélhetünk, akik két vagy több nyelven tudnak, de hogy milyen szintű nyelvismeret a feltétele annak, hogy egy adott személyt kétnyelvűnek tekintsünk, arról a legkülönbébb felfogások ismeretesek (vö. Göncz 1985, Bartha 1999, Navracsics 1999, Kiss 2002 áttekintései).

Bartha (1999) Grosjean megfogalmazását tekinti a legmegfelelőbbnek, miszerint „a kétnyelvűség két (vagy több) nyelv rendszeres használata, kétnyelvűek pedig azok az emberek, akiknek mindennapi életük során szükségük van két (vagy több) nyelvre és ezeket használják is” (Bartha 1999:38). A dolgozat is ezt a meghatározást tekinti mérvadónak.

A kétnyelvűség összetettsége megmutatkozik Skutnabb-Kangas felfogásában is, akinél nem csak a nyelvi, hanem a szociokulturális tényezők is fontos szerepet kapnak (Csernusé Ortutay – Forintos 2000:54).. Meghatározása nem csupán a nyelvismeretre korlátozódik, amikor kétnyelvű személyekről beszél.

Társadalmi két- vagy többnyelvűségről azokban az esetekben beszélünk, amikor egy állam keretein belül két vagy több nyelvet használnak, de különbséget tehetünk a „de facto” és „de jure” helyzet között. Míg az előbbi kifejezés a tényleges nyelvi valóságot jelenti, addig az utóbbi a hivatalos nyelvi jogalkotást, a hivatalos nyelvek törvényi meghatározását foglalja magában (Bartha 1999:47-48).

Fishman – Ferguson diglossia-fogalmát (vö. Ferguson 1975) átértelmezve és kiterjesztve két különböző nyelvre – azt javasolta, hogy a *kétnyelvűség* fogalmat az egyéni kétnyelvűség jelenségére, a korábban egyazon nyelv változataira vonatkozó *diglossia* elnevezést pedig a társadalmi kétnyelvűség esetében használjuk. Ez utóbbi feltételez egyfajta élesen elkülönülő szerep- és presztízskülönbséget a két nyelv, nyelvi variáns között (Daoust–Maurais 1999:118-119), amit a különféle nyelvi kisebbségek esete alá is támaszt (Kontra 2001:79, Sándor 2001:98-101, Lanstyák-Simon 2002, Péntek 2002, Cserniczkó 2004:473). Norvégia esetében többszörös diglossia-helyzetről is beszélhetünk: a két norvég sztenderd változat között is fellelhető egyfajta szerep- és presztízskülönbség, nem is beszélve az egyes kisebbségi nyelvek – mind őshonos, mind pedig bevándorló – és a norvég nyelv használatának más-más szituációhoz és színtérhez kötődéséről és a funkciók éles elkülönüléséről.

A két- illetve többnyelvűség témakörével, annak kérdéseivel számos kutató foglalkozott és foglalkozik napjainkban is (lásd Skutnabb-Kangas – Cummins 1988, Göncz 1985, Kontra 1991, Nelu 1991, Lanstyák 1994, Cserniczkó 1995, Skutnabb-Kangas 1995, Grosjean 1997, Bartha 1999, Navracsecs 1999, Sándor 2000, Titone 2000, Kontra 2001, Sándor 2001, Gal 2006). A téma számos kutatási problémát vet fel, ezek többek között a kétnyelvűség fajtáinak csoportosítása, a kétnyelvűség előnyei és hátrányai, a kétnyelvűség megtartása vagy a nyelvvesztés folyamata, okai, fajtái. A dolgozatban elengedhetetlen a norvégiai kisebbségek körében a kétnyelvűség fajtáinak és fokának áttekintése. Ehhez kötődik a kisebbségi nyelv megtartását, illetve elvesztését segítő közösségek és intézmények szerepének, a kisebbségi nyelven folyó oktatás lehetőségeinek alapos vizsgálata.

A társadalmi többnyelvűség kérdésköréhez szorosan kapcsolódik a *nyelvi kisebbség* és *nemzeti kisebbség* fogalma. Nem minden nyelvi kisebbség alkot egyben nemzeti kisebbséget is, csak azok, amelyeknek van anyanemzetük – tehát valamely országban ők alkotják a többséget. A kisebbségpolitikában az *etnikai csoport/kisebbség* fed le, a nyelvpolitikában pedig a *diaszpóra-kisebbség* terminológia: olyan kisebbségek tartoznak ide, amelyeknek nincs anyanemzetük, viszont bizonyos országokban őshonos kisebbségnek számítanak – ilyenek Európában például a számik és a romák.

A kisebbségekhez szorosan kapcsolódnak a *nyelvi (emberi) jogok*, ezek Skutnabb-Kangas és Phillipson (1995:71) felfogásában felölelik minden ember anyanyelvével való azonosulásának (annak mások általi tiszteletben tartása mellett), anyanyelvének szóban és írásban történő elsajátításának (azaz az anyanyelvén folyó oktatásnak), anyanyelvének a legtöbb hivatalos helyzetben való szabad használatának jogát.

A nyelvi (emberi) jogok szabályozása a XX. század utolsó negyedében került igazán előtérbe, a nyelvpolitika nemzetközi kezelésének megerősödésével párhuzamosan (Szépe 2001:156). Korábban a kisebbségekre, azok nyelvére vonatkozó nemzetközi dokumentumok az egyes államok között megkötött, bilaterális szerződések formájában valósult meg.

Az első jelentősebb nemzetközi emberi jogi szabályozás a II. világháborút követően, az ENSZ megalakulásával valósulhatott meg, amely szervezet „fokozatosan kiépítette az emberi jogok védelmének egyetemes rendszerét” (Andrássy 1998:79). Ennek lett az eredménye az *Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata* (1948), amely a nemzetközi emberi jogi rendszer egyik legfontosabb alapidokumentumának tekinthető, annak ellenére, hogy nem tartalmaz kimondottan a kisebbségekre és a nyelvi jogokra vonatkozó rendelkezést, valamint nem kötelező erejű. A dokumentum évekkel később kibővítve, részletesebben, egyezségokmányok formájában tette kötelező erejűvé egyes tételeit, amelyek már speciális nyelvi jogokat is megfogalmaznak. A *Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmánya* (1966) már rendelkezik egy kifejezetten kisebbségvédelmi cikkel is: 27. cikke elismeri az etnikai vagy nyelvi kisebbségek saját nyelvének használatához való jogát, bár konkrétan nem határozza meg a használati területeket. Nagy érdeme, hogy a kisebbségvédelem „nemzetközi jog által garantált minimumszintjét rögzíti” (Szalayné Sándor 2003:203).

Az 1989-ben megszületett Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) *169. számú egyezménye az őslakos és a törzsi népek védelméről* már a csoportjogok elismerését is tartalmazza. A dokumentum megszületésének nagy jelentősége van abban, hogy a norvég állam legnagyobb kisebbségét, – és egyben Skandinávia legnagyobb számú kisebbségét –, a számikat őslakos népcsoportként ismerte el és ezáltal az őt megillető jogokat biztosította, biztosítja neki.

A nemzetközi kisebbségi jogvédelem európai színtere az Európa Tanács, melynek első jelentősebb kisebbségvédelmi dokumentuma az *Emberi Jogok Európai Egyezménye* (1950), ami az európai kisebbségvédelem fontos állomását jelentette, azonban nem foglal magában pozitív kisebbségvédelmi előírást, és két speciális nyelvi jogot ismer el. 1998-ban hatályba lépett a *Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája*, amely részletesen, önállóan

tárgyalja a címben megjelölt kategóriába tartozó nyelvek használatának kérdéseit, valamint nyelvvédelmi szemléletű, azaz a korábbi nemzetközi dokumentumokkal ellentétben nem a kisebbségek, hanem a kisebbségi nyelvek védelme a célja. Azonban hiányosságának tekinthető, hogy csak az őshonos kisebbségek nyelvére vonatkozik, a bevándoroltakéra nem. A dokumentum a többnyelvűség intézményesítése tekintetében megkülönböztet egy általános, az egész ország területére kiterjedő, és egy konkrétan az egyes földrajzi egységekre vonatkozó köteletségvállalást (Kovács 1996:64-65).

A fentiek mellett meg kell említeni a *Nemzeti Kisebbségek Keretegyezményét*, amely tulajdonképpen az Emberi Jogok Európai Egyezményét hivatott „kiegészíteni” a kisebbségvédelem területén, mert ez a keretegyezmény a kisebbségvédelem teljes területét felöleli, valamint jogilag kötelező, viszont nem ismeri el a kollektív jogok fogalmát (Vogel 2001:31-32).

Európai Unió szinten még nem hoztak létre egységes kisebbségvédelmi rendszert és jelenleg nem is mutatkozik politikai szándék annak megváltoztatására (vö. Vizi 2001). Az Európai Unió 2000-ben jóváhagyott emberi jogi alapidokumentuma, az *Alapvető Jogok Chartája* sem tartalmaz kimondott kisebbségi cikkelyt, csupán egy általánosabb kijelentést, miszerint „tisztelőt tartja a kulturális, vallási és nyelvi sokszínűséget”. Ezen túlmenően az Európai Unió belüli kisebbségvédelmi tevékenység leginkább az Európai Parlament állásfoglalásaival, jogilag nem kötelező erejű határozataival, valamint a kisebbségi nyelvek pénzügyi (Vizi 2001:6), a nyelvi kisebbségeknek a kulturális politikán keresztül történő támogatásával, azonfelül a regionális politikai, diszkrimináció-ellenes, valamint a külpolitikai tevékenységgel (Vizi 2003:39) jellemezhető. Az Európai Bizottságon belül azonban működik egy főigazgatóság és egy uniós biztos, amely, illetve aki az oktatási ügyek, a kultúra és az ifjúságpolitika mellett a többnyelvűségért is felelős. A téma fontosságát bizonyítja, hogy az Európai Bizottság az európai nyelvi helyzetről, nyelvi programokról és tevékenységekről, aktuális kérdésekről tájékoztató nyelvi honlapot működtet (<http://ec.europa.eu/languages/>).

Az európai szintű nemzetközi kisebbségvédelemben kiemelkedő szerepet tölt be az EBEÉ/EBESZ, több dokumentuma is napvilágot látott, amely a kisebbségek kérdését magában foglalja. Bár ezek sem rendelkeznek jogi kötőerővel (Szalayné Sándor 2003:212), azaz ún. puha normának számítanak. Ilyenek többek között a Helsinkai Záróokmány, a Koppenhágai Okmány, a Hágai vagy az Osloi Ajánlások.

A kisebbségekre vonatkozó nemzetközi jogi szabályozás az évszázadok alatt nagy utat tett meg, ma azonban már egy több szintűen is működő rendszerről beszélhetünk, pozitívumaival

és negatívumaival együtt. Ez az áttekintés is azt bizonyítja, hogy **a kisebbségi jogok szabályozása állami hatáskör**, a belső jogalkotás feladata, **a nemzetközi kisebbségvédelmi rendszer inkább csak a keretet**, a minimumkövetelményeket **adja meg** az egyes államok vonatkozó jogszabályaihoz. Ennek megfelelően az egyes államok attól függően, hogyan viszonyulnak a területükön élő kisebbségekhez, megengedően vagy korlátozóan, (néhánykor egyáltalán nem) érvényesítik a nemzetközi irányelveket. A hatékony kisebbségvédelem megvalósításához tehát nem elegendők kizárólag a nemzetközi jogi eszközök, arra van szükség, hogy ez találkozzon a belső jogrendszer előírásaival (Szalayné Sándor 2003:189, Vizi 2002:375-378).

Értekezésemben a nyelvpolitika törvényekben és intézkedésekben megnyilvánuló szelete kap központi szerepet, valamint a nyelvtervezés státusztervezés részterülete, leginkább Kloss, Crystal, Spolsky és Kontra felfogását alapul véve. A disszertáció a nyelvpolitika vizsgálati területei közül a következőket tárgyalja Norvégia vonatkozásában (a számozás egyben a fontossági sorrendet is mutatja):

1. **az államok hivatalos nyelvének (nyelveinek) kérdése**, mivel Norvégia a norvég nyelv (két írott nyelvváltozata) mellett a számi közigazgatási területen az állam őslakos népcsoportjának nyelvét, a lappot (egészen pontosan az északi-lappot) a norvéggal egyenrangú nyelvnek ismeri el;
2. **az egyes nyelv(ek) sztenderd változatai**, mert a norvég nyelv esetében az ország történelmével összefüggésben két írott változat fejlődött ki, azok ma egyenrangúnak elismert két írott sztenderd változatként élnek az országban;
3. **az államok területén élő kisebbségek nyelvi jogai**, mivel Norvégia több, a területén évszázadok óta élő kisebbséggel rendelkezik;
4. **a bevándorlók nyelvi jogai**, mert Norvégia az utóbbi évtizedekben kedvelt célország lett a bevándorlók körében;
5. **a nemzetközi együttműködések**, nemzetközi szervezetek nyelvi kérdései, problémái, amelyek Norvégia esetében sem hagyhatók figyelmen kívül, különös tekintettel a skandináv országokat tömörítő szervezetekre;
6. **a nyelvváltozatok és a nyelvi presztízs**, ami egy olyan állam esetében, ahol az államnyelv két sztenderd változat formájában él, és mellette számos kisebbségi nyelv is használatos, mindenképp felmerül.

3. Kutatási eredmények

3.1 Nyelvek és beszélőközösségek Norvégiában. A norvég nyelv

Norvégiára egy egészen különleges nyelvi helyzet a jellemző: **két hivatalos írott sztenderd** változat él párhuzamosan egymás mellett, a *bokmål* és a *nynorsk*. Emiatt igen gyakran úgy hivatkoznak rá, mint a nyelvi pluralizmus és a politikailag ellenőrzött sikeres nyelvtervezés érdekes példájára, sőt a nyelvi tervezés laboratóriumaként is jellemzik (Bull 1993: 21, Haugen 1998:177). Peter Trudgill pedig egy televízió-műsorban a norvégiai nyelvi helyzetet a „nyelvi demokrácia” terminussal illette (Bull 1993:21).

A két norvég sztenderd változat kialakulásának gyökerei Norvégia Dániával közös történetének kezdetéig vezethetők vissza. A XIV. századtól az írott norvég nyelv az írott dán nyelv erőteljes befolyása alá került, majd a XV. század közepétől a dán lett a hivatalos nyelv Norvégiában. Az iskolai, az egyházi és irodalmi nyelv szerepét is a dán nyelv töltötte be (Wessén 1968:61, Hutterer 1993:111). A beszélt nyelvet **többszörös diglosszia** jellemezte. A városokban élő felsőbb osztályok tagjai a beszélt nyelvben is inkább egy a dánhoz közel álló változatot, az ún. *bymålt* használták, a legtöbb, nem a társadalmi elithez tartozó ember azonban a norvég valamilyen nyelvjárását beszélte (Bull 1993:21; Wessén 1968:63-64). A norvég köznyelv számos dialektus-formában volt jelen, ezáltal tulajdonképpen egy diglossziás viszony alakult ki az írott dán (esetenként a dán nyelvi jellemzőket hordozó beszélt norvég nyelv) valamint a beszélt norvég dialektusok között. Ennek megfelelően a formális (emelkedett változatot igénylő) nyelvi helyzeteket, a kulturális életet a dán nyelv használata uralta, a mindennapi, informális szituációkban a különböző norvég dialektusok voltak a jellemzőek (Stenersen-Libæk 2003:49).

A XIX. században, a Dániától való függetlenedést követően megerősödött egy **norvég nemzeti nyelv** iránti igény, megteremtésének módjában **két egymástól markánsan eltérő koncepció** formálódott ki (Haugan 1991:41). Az egyik nyelvtervezési stratégia Knud Knudsen nevéhez kötődik; ő a nemzeti nyelv kialakítását a dán írott nyelvet lépcsőről lépésre történő norvégosításával képzelte el (Wessén 1968:64-65). Ezt a változatot „dán-norvégnak”, kodifikált formáját *riksmålnak* nevezték, ma *bokmålnak* hívják. A másik, radikálisabb megoldás, Ivar Aasen vezetésével egy a dántól különböző, jellegzetesen norvég nyelv létrehozását akarta, a különböző, legtisztább formában fennmaradt nyugati norvég dialektusokra alapozva, és amit *landsmålnak* nevezett (Vikør 1989:114).

Mindkét irányzat véghezvitte elképzeléseit, aminek a Norvégiára ma is jellemző két nyelvi változat megléte köszönhető, ami sok évtizeden keresztül komoly nehézségeket

okozott a norvég normaalkotásban, és Norvégia nyelvpolitikájának, valamint nyelvi státusz- és korpusztervezésének központi részét alkotta. 1860-tól vált a nyelvi tervezés normaszabályozás formájában a politikai döntéshozatal egyik legfontosabb elemévé; ezt bizonyítják az 1862-től rendszeressé váló helyesírási reformok (Bull 1993:22-23), és az állandó Norvég Nyelvi Tanács (*Norsk språkråd*) felállítása (Bull 1993:25).

A **státusztervezési** folyamatban a második világháborút követően törés következett be: az 1960-as évektől fokozatosan gyengült a korábban jellemző közelítési politika, az egységes norvég nyelv, a *samnorsk* gondolata és megkezdődött a nyelvi formák konszolidációja (Bull 1993:24-25). Az 1981-es reform sem az egységesítést támogatta, hiszen számos, a nynorsk változattal összhangban álló, a bokmål változatban is megengedett, de kevésbé használt nyelvi formákat számúzték a bokmålból (Vannebo 2002).

1885-től ismerik el a két írott normát egyenlő státuszúnak (Wessén 1968:67). Ezzel elvileg a két sztenderd, a ma bokmålként, illetve nynorsként ismert nyelvváltozat egyenrangú lett a hivatalokban és az iskolákban (Bull 1993:22). Szociolingvisztikai szempontból azonban azt mondhatjuk, hogy ma is a bokmål változat rendelkezik magasabb presztízzsel, mivel ez a városi közép- és felső réteg nyelve, szemben a nynorskkal, amely az alacsonyabb presztízsű vidéki dialektusokon alapul, és ma is leginkább vidéken, a nyugat-norvégiai kistelepüléseken, valamint városokban használatos (Reidinger 1999:257). Mindkét változat jellemzően köthető földrajzi terület(ek)hez: míg a bokmål Norvégia déli, délkeleti részén, addig a nynorsk leginkább az ország nyugati régióiban használt.

A **két sztenderd között** ma is **hierarchia áll fenn**, az egyenlőséget közöttük politikai döntésekkel lehet biztosítani (Venås 1993:277). Az ennek következtében kialakult diglossziaviszonyt törvényekkel, rendeletekkel igyekeznek a norvég állam kezelni és fenntartani (vö. Tvitekkja 2010:25).

Napjainkban tehát a két hivatalos, írott sztenderd változat a mindennapi hivatalos életben és az oktatásban is szerepet kap, ezáltal megnehezítve a nyelvhasználati szabályozási tevékenységet. Jelentőségük, megjelenési, használati arányuk időről időre változott: a landsmål, később nynorsk változat a XIX. század utolsó évtizedétől 1930-ig élte fénykorát mind az iskolai, mind az általános használatban, a XX. század második felében a **bokmål** egyre nagyobb teret nyert egész Norvégiában és az élet valamennyi területén. **Gyakorlatilag az ország területének 85-90%-án írásban ezt a változatot használják a hivatalokban, iskolákban és a médiumokban** (Venås 1993:268).

Ma körülbelül 542 000 nynorskot használó személy lehet, ennyien laknak nynorsk nyelvű településen (*Språkfakta 2010*, Tabell 3.3 *Innbyggjarar etter bakgrunn 2001-2009*). Egy részük valószínűleg aktív kétnyelvű – a bokmål és nynorsk használatát tekintve –, ugyanis a statisztika azt mutatja, hogy a norvég összlakosság 13%-a használja a nynorskot vagy mindkét nyelvi formát a magánszférában (*Språkfakta 2010*, Tabell 3.1 *Språkbarometer for Noreg 2009*). Mindezen információk ismeretében az a következtetés vonható le, hogy **a nynorsk változat jelentős mértékben alulreprezentált a lakossági nyelvhasználatban.**

Az adatokból kimutatható az a globális tendencia, hogy **a bokmål egyre nagyobb teret nyert, míg a nynorsk változat fokozatosan visszaszorult. A két változat között fennálló hierarchikus viszony, használatuk aránytalansága, de főként a beszélőik számában lévő különbségek a nynorsk változatot egy kisebbségi nyelvhez teszik hasonlónak.** Ez a megközelítés konzekvens politikai lépésnek azt tartaná, ha felszámolnák a ma már csak formális egyenlőséget a két nyelvi forma között, és a nynorsk a többi norvégiai kisebbségi nyelvhez hasonló elbírálást kapna (Haugan 1991:43,93).

A norvég nyelvre vonatkozó **nyelvpolitika ma fontosabbnak tartja a kialakult helyzet fenntartását, mint egy egységes norvég nyelv létrehozását,** annak ellenére, hogy a két sztenderd megtartása nem gazdaságos, valamint számos nehézséget okozhat, cseppet sem egyszerűvé téve a nyelvi-nyelvhasználati szituációk szabályozását. Ezt a 2004 őszén kihirdetett új **nyelvpolitikai stratégiában** világosan megfogalmazták. A *Norsk i hundre! En ny norsk språkpolitikk* című dokumentum azt jelöli meg célként, hogy **a bokmål és a nynorsk változatok között – a jelenlegi formális helyett – valódi egyenrangú viszonyt kell létrehozni a társadalom valamennyi területén** (*Språknytt 2005*). Ez is Norvégia demokratikus nyelvpolitikai szemléletét támasztja alá. A gyakorlatban azonban nem minden a szabályozásnak megfelelően történik, és emiatt a nynorsk változat használóit gyakran éri diszkrimináció.

3.2 Közös északi nyelvpolitika

Az észak-európai államok régóta szorosan együttműködnek kulturális, gazdasági és politikai téren, ami egyedülállónak mondható Európában. Ezek közül a legújabb **a nyelvi-nyelvpolitikai téren történő kooperáció,** amelynek első igazán figyelemreméltó lépései az előző évtizedekben körvonalazódtak. Az első lépés az 1981-ben aláírt, majd 1987-ben életbe lépett **nyelvi egyezmény** (*Den nordiske språkkonvensjon*) Dánia, Finnország, Izland, Norvégia és Svédország között, amelynek legfőbb célkitűzése az volt, hogy ezen országok

állampolgárainak joguk legyen anyanyelvük használatára a másik északi országban (ld. *Språkkonvensjonen*).

Az északi államok nyelvi együttműködésének a legfőbb fóruma ma az **Észak Nyelvi Tanácsa** (*Nordens språkråd*), tevékenysége alapvetően az északi nyelvi közösség erősítésére irányul, és törekszik arra, hogy az északi államokban demokratikus nyelvpolitikát folytassanak.

A ***Nyilatkozat az északi nyelvpolitikáról*** című közös dokumentumot az északi országok oktatási miniszterei 2006-ban fogadták el (ld. *Språknemndene i Norden-Felles nordisk språkpoltikk*), amelynek célja, hogy az északi nyelvek nagyobb nyilvánosságot kapjanak, a szomszédos országok nyelveinek iskolai oktatását erősítsék, ezenfelül a különféle északi nyelvek szótárainak szerkesztését és kiadását ösztönözzék.

A dokumentum „észak nyelvei” alatt valamennyi fentebb felsorolt állam, illetve terület hivatalos nyelvei mellett azok kisebbségi nyelveit is értik (tehát a dán, finn, färöi, izlandi, norvég, svéd nyelveken kívül a lapp nyelveket, a grönlandit, a különféle finn változatokat, a romani változatait, a jiddist, a németet és a különböző jelnyelveket is). Ez is jelzi, hogy a nyilatkozat elfogadásával demokratikus – és példaértékű – nyelvpolitikát kívánnak megvalósítani a soknyelvű északon (*Deklaration om nordisk språkpoltik* 2006:2).

A közös északi nyelvpolitika keretében a következő konkrét együttműködési pontokat és teendőket fogalmazták meg:

1. Nyelvi megértés és nyelvismeret

Erősíteni kell a **szomszédos nyelvek iskolai nyelvoktatását**.

2. Nyelvi párhuzamosság

Ez az északi nyelvek vonatkozásában abban az igényben nyilvánul meg, hogy **valamennyi, a nyilatkozatban felsorolt nyelv hasonló megítélésben részesüljön**.

3. Többnyelvűség

Ez a pont elsősorban azokra a személyekre vonatkozik, akiknek valamely kisebbségi nyelv az anyanyelvük. Norvégia tekintetében az érintettek a lapp, kvén, romani és jiddis anyanyelvű lakosok. Ezen **nyelvek fennmaradásáért és fejlődéséért** az északi nyelvpolitika felelősséget kíván vállalni, és erre ösztönzi a résztvevő államokat. A skandináv országokban a világ számos országából érkezett bevándorlók is élnek, így **a bevándoroltak nyelvének** és egyben azon nyelvek száma nagyon magas, amelyek nem ezen államok hivatalos és kisebbségi nyelvei közé tartoznak, ezért ezzel a kérdéssel külön szükséges foglalkozni.

4. Észak mint nyelvi szempontból példamutató régió

Az északi együttműködés demokratikus elvek szerint működik és alapvetően államilag finanszírozott, és a résztvevők úgy gondolják, hogy az **északi modell** követendő példaként szolgálhat más régiók számára.

A nyilatkozaton túl az 1987-ben hatályba lépett Északi nyelvi egyezmény (*Nordisk språkkonvensjon*) hatáskörének a lapp, färoői és grönlandi nyelvekre történő kiterjesztésén is dolgoznak a résztvevők. Ezen lépés megtételével nemcsak a skandináv nyelvek, illetve a finn nyelv anyanyelvi beszélői, hanem az északi területeken élő őslakos számi kisebbség is ugyanolyan nyelvhasználati joggal rendelkezne az egyezményben meghatározott helyzetekben. Az egyezmény értelmében a részt vevő északi országok állampolgárainak joguk van anyanyelvük használatához egy másik részt vevő északi ország hatóságaival való érintkezésben mind szóban mind írásban.

Mindezek a lépések egy nagyon pozitív, az európai elvekkel összhangban álló **többynyelvűséget**, azon belül is a **kisebbségi és a szomszéd nyelvek jobb megismerését** és használatát támogató folyamatnak a kezdetét jelenthetik.

3.3 Nemzeti és etnikai kisebbségek, őshonos kisebbségi nyelvek Norvégiában

A norvégiai **nemzetiségi sokszínűség** meghatározó tényezői a területén élő nemzeti és etnikai kisebbségek.

Norvégia mai kisebbségpolitikájának jó hírét beárnyékolja az **1850-től kb. 1950-ig** tartó időszak, amikor a nacionalizmus és szociáldarwinizmus ideológiái határozták meg az ország területén élő kisebbségeihez való viszonyulását (Schönfeldt 2007:41). Minden olyan népcsoporttal szemben **asszimilációs politikát** folytatott, amelyek az életmódja, kultúrája, nyelve valamilyen mértékben eltért a norvég kultúrától és szokásoktól. Az említett folyamatban az állam ma valamennyi elismert nemzeti, etnikai kisebbsége különböző mértékben érintett volt. Ezt az asszimilációs politikát leginkább elszenvető népcsoportok a számik, a kvének és a finnek, a romák és a romani népcsoport voltak.

Norvégia az **1960-as évektől** fokozatosan **megváltoztatta kisebbségi politikáját**, amelyben kiemelkedő szerepet kaptak az egyes **nemzetközi kisebbségvédelmi dokumentumok**, közülük is mindenekelőtt:

a) *A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1966)*, mert ez tekinthető az **Alkotmány 110a § mintájának** (Schönfeldt 2007:73).

b) a **Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája (1992)**, mivel ratifikálásával Norvégia a kvén/finn, a romanés és a romani nyelvekre a II. Rész rendelkezéseinek alkalmazására, **a lapp nyelvekre a III. Részben foglalt nyelvvédelmi intézkedések megtételére vállalt kötelezettséget.**

c) a **Keretegyezmény a Nemzeti Kisebbségek Védelméről (1995)**, amely **megszabja az irányvonalat**, megadja a zsinórmértéket (Andrássy 1998:143). Erre a dokumentumra épül a **Stortingsmelding nr. 15 (2000-2001) Nasjonale minoritetar i Noreg – Om statleg politikk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket og skogfinnar** parlamenti jelentés, amely **a zsidókat, a kvéneket (finneket), az erdei finneket, a romokat (romákat) és a romani népcsoportot (vándorcigányokat) ismeri el nemzeti kisebbségeinek.**

Az említett parlamenti dokumentum megfogalmazza Norvégia teljes kisebbségi politikájának alapelveit, amelyek valamennyi, őshonos és bevándorolt kisebbséget érintenek. Ezek közül a legjelentősebbek: **a kulturális sokszínűség** társadalmi szerepe, **a diszkrimináció** és **a rasszizmus elutasítása**, a demokratikus elvek és az **emberi jogok** minden norvégiai lakosra való **kiterjesztése**. A szóban forgó jelentés nem tárgyalja részletesen a számokkal, illetve a legutóbbi időben érkezett bevándorlókkal kapcsolatos politikát, mivel ezek a csoportok más-más megítélés alá esnek.

A Norvégiában élő nemzeti kisebbségek **nagyobb része** ma már **jelentős mértékben beolvadt** a többségi társadalomba. Az asszimilációt a korábbi időszak célzott beolvasztó politikája mellett a többséghez képest **alacsony lélekszám, a többszáz éves ott tartózkodás, a vegyesházasságok** egyre növekvő száma, az **iskolázottak számának és az iskolázottság fokának növekedése** és **a többségi nyelv egyre elterjedtebb használata** segítette leginkább. A kvének és erdei finnek kivételével a többi nemzetiségi csoportnál ezeken kívül még két további tényező fokozta illetve gyorsította a folyamatot: a **szétszórt elhelyezkedésük, a zárt településszerkezet** (elkülönülés) megszűnése és az **anyaország hiánya** (vö. Gyurgyík 2004:14-18).

A fejezetben bemutatott norvégiai nemzeti-etnikai kisebbségek helyzetének és az őket érintő politika megismerését követően azt mondhatjuk, hogy Norvégia ma már, a tévutakról visszatérve, **demokratikus, példamutató kisebbségi politikát és nyelvpolitikát** folytat. Ehhez hozzátartozik az országban élő nemzeti kisebbségek állami pénzügyi támogatása is, ami kétféle formában lehetséges: egyrészt az őket képviselő **szervezetek ún. alaptámogatást kapnak**, emellett jellemző a **projekttámogatási rendszer** is.

A tények ismeretében azonban nyilvánvalóan differenciáltan kell a kérdést kezelnünk. Ugyanis a Norvégiába régebbi korokban érkező, ma nem jelentős számú, anyaországgal nem rendelkező etnikai kisebbségek (a romani népcsoport, romák és a zsidók) – amelyek vagy teljesen, vagy túlnyomó részben asszimilálódtak a norvég társadalomba – nem kapnak kiemelt figyelmet. A kvének és erdei finnek, akik Norvégia szomszédságában anyaországgal rendelkeznek, valamelyest nagyobb figyelmet és támogatást kapnak a norvég államtól. Ugyanakkor eltér helyzetük a többi említett kisebbségétől is, mivel néhány iskolában van lehetőség finn nyelv tanulására, és tanterv is készült az oktatásához.

Ha összességében nézzük a norvég kisebbségi politikát, több hiányosságot is felfedezhetünk, amire az Európa Tanács értékelése (2011) is kitér: a kisebbségi nyelvek oktatásánál pozitívnak ítéli a finn nyelv támogatását, azonban a többi kisebbség, különösen a roma és romani népcsoportok tekintetében ezt nem találja megfelelőnek. E két utóbbi közösségnél azt is problémaként veti fel, hogy bizonyos helyzetekben diszkriminatív viszonyulás történik velük szemben – elsősorban a lakás és munkavállalás területén. Az Európa Tanács – hasonlóan a számi központ munkatársaihoz – úgy véli, hogy **a hivatalos szervekkel történő kommunikációban a kisebbségi nyelvek támogatásánál Norvégiának mind jogi, mind pedig gyakorlati téren van teendője.**

3.4 Norvégia óslakos kisebbsége: a számik. Nyelvi helyzetük és nyelvi jogaik

A XIX. század közepén megindult egy durva **norvégosító politika**, amelynek jó táptalajt jelentett a nemzeti romantika, valamint az azzal párhuzamosan megjelenő nacionalista ideológia. A korszakra jellemző nacionalista politika az élet legkülönbözőbb területein – többek között az oktatás, letelepedés, földvásárlás, a rénszarvastartással kapcsolatos szabad mozgás – folytatott támadásokat a számi és a kvén kisebbség ellen.

A norvégosító politika csaknem száz évét egy visszafogottabb és egy drasztikus intézkedéseket tartalmazó szakaszra oszthatjuk. A kisebbségek jogait erősen korlátozó számos lépés közül a nyelvhasználatot szabályozók számítanak a legjelentősebbek közé. A cél a kisebbségek erőszakos **asszimilálása** volt, aminek a leginkább kézenfekvő eszköze **a kisebbségi nyelv(ek)en folyó oktatás megszüntetése, a kisebbségi vagy kétnyelvű tankönyvek betiltása** vagy egyszerűen a **megfélemlítés**, a nacionalizmus illetve a nyelvi nacionalizmus ideológiájára alapozva.

A folyamatban az 1930-as évektől figyelhető meg enyhülés, majd a második világháborút követő években, egyebek között a közösen átélt traumák miatt, történik áttörés a norvég kisebbségi politikában, így a nyelvpolitikában is.

Igazi fellendülést Norvégia kisebbségi politikája tekintetében a nemzetközi emberi jogi és kisebbségvédelmi mozgalmak, szervezetek megjelenése hozott. **Az 1950-es évektől fokozatosan** jöttek létre az országban a legkülönbébb **kisebbségi érdekvédelmi szervezetek**, elsősorban számi részről. Megalakul a **Számi Tanács**, létrejönnek **politikai pártok, kulturális intézmények, központok, főiskola és színház**. Ennek a folyamatnak a „csúcspontja” a **Számi Parlament** megszületése 1989-ben. Ez a szerv **a norvégiai számik politikai képviselői szerve**, amely **önálló, döntéshozatalaiban független a norvég kormánytól**. A számi lakosságot érintő ügyekben javaslatokat vagy állásfoglalásokat fogalmazhat meg, és az ilyen kérdésekben az állami szervek konzultációs kötelezettséggel rendelkeznek. Emellett hatáskörébe tartoznak a számi kulturális intézmények, és közigazgatási hatáskörrel is bír, a számi kulturális autonómia szerve. A két szomszédos állam, Svédország és Finnország számi parlamentjei kevésbé széles jogkört mondhatnak magukénak, ami nem meglepő, hiszen Norvégiában élnek a számik a legnagyobb számban, ennek megfelelően érdekképviselőjük is ott a leghatékonyabb.

A legszélesebb körű kisebbségi jogokkal az országban a számik rendelkeznek, amit a népcsoport különleges státuszával magyarázhatunk. A számi népcsoport Norvégiában kisebbségi helyzetben van, azon túlmenően a Norvégia területén legrégebb óta élő népcsoport, **a norvég állam a 169. számú ILO Egyezmény alapján őslakos népcsoportjának ismerteti**, ennek megfelelően biztosít számára jogokat. Norvégia ezt az egyezményt az elsők között ratifikálta, míg a többi skandináv és a legtöbb európai állam részéről ez a mai napig nem történt meg.

A norvégiai számi kisebbség rendelkezik lapp nyelvű médiumokkal, kulturális és nyelvi központokkal valamint oktatási intézményekkel. A kisebbség nyelvének megőrzése szempontjából ez utóbbi intézmények kiemelkedő fontosságúak. Ezek közül is a **számi központok** szerepe különösen figyelemre méltó; a legkülönbébb kulturális programok, rendezvények mellett rendszeresen szerveznek **lapp nyelvi kurzusokat** is, ami **hozzájárul a nyelv fennmaradásához valamint terjesztéséhez és népszerűsítéséhez is**, mivel a **nyelvcsere folyamatának megállítását és esetleges visszafordítását segíti**. Az imént felsorolt területeken még az egyes számi csoportoknak mindenképpen sok a tennivalója, mivel **valamennyi esetben az északi lapp dominál, a másik két norvégiai lapp nyelv, a lulei és a déli lapp alulreprezentált**.

A számi kisebbség kultúrájának és nyelvének életben tartásához elengedhetetlenek a **kisebbségi nyelvű iskolák**, mivel éppen a fiatalabb generációk a legveszélyeztetettebbek a

számi identitás és annak legfontosabb eleme, a lapp nyelv megtartása tekintetében. Norvégiában **a számi közigazgatási területeken biztosított a teljes körű lapp nyelvű oktatás az óvodától a felsőfokú képzésig.**

Az elmúlt évszázadok alatt az oktatás terén is jelentős változások történtek. **A hosszú ideig tartó norvégosító oktatáspolitikát követően fokozatosan kiépült a lapp nyelvű és a lapp nyelvoktatás feltételrendszere,** bár még ma is szükségesek további lépések a helyzet javítása érdekében. Törekedni kell arra, hogy még több gyermek és fiatal vegyen részt ilyen oktatásban, a tárgyi és személyi feltételeket is tovább kell fejleszteni. Ezen túlmenően a leginkább veszélyeztetett lapp változatok, a lulei és a déli lapp nyelv oktatásának, valamint a lapp nyelvű közigazgatási körzeten kívüli oktatás feltételeit is javítani kell.

Minden pozitív fejleménynek és intézkedésnek az elismerése mellett hangsúlyozni kell a tényt, hogy **a Norvégiában jelen lévő lapp nyelveknek és nyelvi csoportoknak eltérő a helyzete,** hiszen különböző társadalmi háttérrel, mutatókkal rendelkeznek, emiatt kezelésük is eltérő ráfordítást igényel. Norvégia ezt mára felismerte, és a lapp nyelvek megőrzését és revitalizálását támogató tevékenységeinél igyekszik is figyelembe venni.

A számi népcsoporttal szembeni norvég (nyelv)politika áttekintését követően azt mondhatjuk, hogy **Norvégia ma már példaértékű számipolitikát és nyelvpolitikát folytat.** Ennek megfelelően azt feltételezhetjük, hogy a számik elégedettek a norvég kisebbségi politikával. Ez a feltételezésünk azonban nem igazolódik teljes mértékben.

3.5 A helyszíni kutatások eredményei

A vizsgálati szakaszban szerzett legfontosabb tapasztalatom a számi származásúak nem túl aktív és meglehetősen bizalmatlan hozzáállása volt a legszemélyesebb ügyeik idegen kutató általi firtatásához. Ez egy ilyen zárt, a közép-európai kultúrától távol élő közösség esetében azonban érthető.

A vizsgálati adatokat összegezve a legfontosabb eredmények a következők:

A válaszadók túlnyomó többsége (80%) a lapp nyelvet állította az első helyre az identitáselemek közül, tehát a nyelvet tartja a legmeghatározóbbnak a számi identitás tekintetében.

A lapp nyelv fontosnak ítélésével összhangban áll a lapp nyelven tudók nagyon magas aránya: 93%-uk norvég-lapp vagy lapp-norvég kétnyelvű. Valamennyi részkompetencia esetében magasabb a lapp nyelvet legalább jól használni tudók aránya, mint a szélesebb körű 2000-ből és 2012-ből származó norvég felmérések eredményeiben (vö. SEG 2000, Samisk språkundersøkelse 2012). Azonban az egyes kompetenciák között megmutatkozik a

különbség, igaz nem olyan nagymértékben, mint a viszonyítási alapként is használt vizsgálatokban. Saját vizsgálatom, valamint a SEG 2000 és a 2011-2012-es norvég nyelvhasználati felmérés eredményei is azt mutatják, hogy **a számi lakosság körében alacsonyabb a lapp nyelvet írásban használni tudók száma a szóbeli kompetenciával rendelkezők számánál.**

Ennek az oka lehet egyebek között **a nyelvtanulás módja és színtere**; ugyanis válaszadóim több, mint 62%-a otthon, a családban sajátította el a lapp nyelvet, és csupán 15-15% azok aránya, akik a család mellett óvodában és/vagy iskolában, illetve tanfolyamon is tanulták a nyelvet, ami azt jelenti, hogy az írott nyelvi kompetenciát csak ők szerezték meg.

A válaszadók hiányzó vagy nem megfelelő lapp nyelvi írásbeli kompetenciái is hozzájárulnak ahhoz – az ott dolgozók hasonló hiányosságai mellett –, hogy **a közhivatalokban az írásbeli kommunikációban a norvég nyelv az abszolút domináns.** Azonban a szóbeli kommunikációban is inkább jellemző a hivatalokban és üzletekben a norvég nyelv használata, bár ebben az esetben gyakoribb a lapp előfordulása is.

Az mindenképp megfigyelhető, hogy **a norvég nyelv jellemző domainjei a közhivatalok és üzletek.** A válaszadók egy része úgy is látja, hogy **a számik körében nagyfokú a norvég nyelv elfogadása hivatali nyelvként.** Ezzel szemben **a családi és a baráti kapcsolatok azok a nyelvhasználati színterek, ahol a lapp nyelv dominál.** A többi szintéren egyik nyelv dominanciája sem mutatható ki.

Ami a lapp nyelv perceptív használatát illeti, a vizsgálati személyek legnagyobb része rendszeresen lapp nyelvű TV-műsorokat néz, arányban azt követően lapp nyelvű nyomtatott sajtótermékeket olvas, és lapp nyelvű rádióadásokat hallgat. Ezekről jelentősen lemarad a lapp nyelvű irodalom olvasása. Ez tükrözi a válaszadók nyelvismeretének színvonalát, az írásos kompetenciák alacsonyabb szintjét, de a lapp nyelvű irodalom mennyiségét, a kínálat szűkösségét vagy számi olvasók érdeklődésének hiányát is.

A nyelv fennmaradása szempontjából kiemelt fontosságú a következő generáció lappnyelv-ismerete, nyelvelsajátításának vagy nyelvtanulásának színtere, és a szülők hozzáállása. **Vizsgálatom alanyainak gyermekei között nagy arányban képviseltetik magukat a lapp elsőnyelvi kompetenciával rendelkezők,** ami szüleik lapp nyelvhez való pozitív viszonyulásával és lappnyelv-tudásával is magyarázható. **A teljes számi lakosság körében** azonban nem ilyen kedvező a helyzet: **sokkal kevesebben tudnak lapp nyelven, de az egyes lapp nyelvek beszélői között is mutatkoznak lényeges számbeli különbségek.** **Összességében a lulei számi közösség tagjai rendelkeznek legtöbben lapp nyelvi**

kompetenciákkal, őket követik az északi számik, és a legkedvezőtlenebb a helyzet a déli számi közösségekben.

Hasonlóképpen **eltérések jelentkeznek a lapp nyelvű közigazgatási körzet, illetve az azon kívül élő számi lakosság lapp nyelvtudásában és lapp nyelvhasználatában. Előbbiben de jure teljes körű a lapp nyelv használatának lehetősége, és de facto is kiterjedtebb.** Mindezek miatt szükséges a hiányosságok és problémák differenciáltabb kezelése, az eltérő feltételek és környezet figyelembevétele, amiben Norvégia utóbbi kormányzati szintű megnyilvánulásai biztatónak tűnnek.

3.6 A Norvégiába bevándorló kisebbségek nyelvi jogai

Norvégiának több évtizede bevándorlók jelentős áramával kell szembenéznie. Az egyes korszakokban más-más származási országokból történik a migráció. Napjainkban a Norvégiában tartózkodó bevándorlók 208 különböző országból származnak, anyanyelveik száma pedig ennek a többszörösére tehető.

Néhány évtized alatt **a Norvégiába bevándoroltak száma megtöbbszöröződött,** napjainkra a norvég összlakosság csaknem 8%-át „újnorvégok” alkotják (SSB). Ezen csoportot legnagyobb arányban ázsiai, kelet-európai és afrikai bevándorlók képviselik. Mellettük azonban jellemzőek az észak-európai államokból, mindenekelőtt Svédországból és Dániából érkező munkamigránsok is. A bevándorlók túlnyomó többsége a norvég fővárosban és környékén telepedett illetve telepedik le (St-meld. nr. 49 (2003-2004)).

A bevándorlások egyre intenzívebbé válásával a norvég államnak igazodnia kellett a kialakuló helyzethez, és annak szabályozására rendeleteket, törvényeket kellett alkotnia. Így született meg a **külföldiekre vonatkozó törvény (Utlendingsloven, 1988, módosítva 2008 és 2009)** és a **bevándorlók integrálódását elősegítő törvény (Introduksjonsloven, 2003)**, az ugyancsak a migránsok integrálódását megcélzó parlamenti határozat (St.meld. nr. 49) és a bevándorlók, különösen bevándorló gyermekek oktatását szabályozó stratégiai terv (*Likeverdlig utdanning i praksis!*).

Az említett törvényekből, határozatokból és egyéb témára vonatkozó dokumentumokból teljesen egyértelművé válik Norvégia célkitűzése a határain belül élő bevándorlókra vonatkozóan: **integrálni kívánják őket a norvég társadalomba.** Az integrálódásnak, tehát Norvégia egyenrangú lakosává vagy állampolgárává válásának **legfontosabb eszközei az oktatás és képzés, azon belül is a norvég nyelv megtanulása.** Éppen ezért ezeket a területeket a norvég állam kiemelten kezeli.

A nyelvoktatás tekintetében tehát **az állam legfőbb feladatának** a bevándorlóknál, **a bevándorlók gyermekeinél a norvég nyelv elsajátítását, annak elősegítését tartja.** Azon az állásponton van, hogy ezeknek a személyeknek **kétnyelvűvé kell válniuk**, azaz a norvég nyelv magas szintű ismerete mellett **anyanyelvüket is meg kell tartaniuk illetve meg kell tanulniuk.** Ez utóbbi folyamatban azonban elsősorban nem az iskolák szerepét hangsúlyozza, sokkal inkább a családot és a nyelvközösséget. Ezen felfogásának megfelelően mondja a norvég állam, hogy a bevándorlók gyermekei minél korábban kerüljenek norvég (nyelvű) közösségbe, ezáltal növelhető az **integráció** esélye és az iskola megkezdésekor is kevesebb nehézséggel kell szembesülniük.

A norvégiai magyarok körében elvégzett felmérésem eredményei is arról tanúskodnak, hogy az anyanyelv elsajátításában valamint megtartásában minden esetben a családnak és a nyelvközösségnek van kiemelkedő szerepe. A norvég állam által nyújtott „segítségek”, mint például az **anyanyelvi tanár** biztosítása (ami különösképpen korábban volt jellemző), nem jelent megfelelő megoldást az anyanyelv tanulásában. Az ilyen jellegű állami támogatások idővel csökkentek, ami tulajdonképpen valamilyen szinten érthető is, hiszen ilyen számú kisebbség esetében nem igazán lehetséges valamennyi igényeit kielégíteni.

Természetesen a felnőttek esetében is központi helyet foglal el a norvégnyelv-oktatás. Törvény szabályozza **a felnőtt bevándorlók integrációs programokban való részvételi jogát és kötelezettségét.** Ezek az ingyenes programok, amelyek megszervezése az egyes települések hatáskörébe tartozik, norvég nyelvi és társadalomismereti kurzust tartalmaznak. Ez komoly támogatásnak tűnik a migráns csoportok számára. Azonban többen is kritizálják ezt a rendszert, ugyanis a nynorsk-településekre érkező bevándorlók is általában bokmål nyelvoktatásban részesülnek. Egyes politikai erők ilyen településeken azonban a nynorsk oktatásának biztosítását követelik. Ezzel szemben a bevándorlók tanítását végző tanárok között többen azon a véleményen vannak, hogy a nynorsk elsajátítása nem segíti az integrálódást, hiszen ezt a változatot az élet legkülönbözőbb területeit tekintve a bokmål változattal szemben ma már csak meglehetősen csekély arányban használják. **A bevándorlók** tehát vagy a bokmål vagy ritkább esetekben a nynorsk nyelvváltozatot tanulják, azaz **a Norvégiában használt két változat közül csak az egyiket.** Ezáltal azonban hátrányba kerülnek a többi állampolgárhoz képest, akik mindkét változatot elsajátítják. (2003-ban indult útjára egy internetre épülő oktató program, amelynek segítségével a felnőtt bevándorlók megtanulhatják a nynorsk változatot is). A teljes mértékű integrációhoz ez elengedhetetlen,

hiszen közigazgatási munka vállalásánál például követelmény mindkét nyelvváltozat ismerete.

Az a felvázolt felfogásokból is jól látható, hogy a bevándorlók norvégnyelv-oktatása területén felmerülő problémák túlságosan összetettek, és az igazán jó megoldás még várat magára.

4. Összegzés és kitekintés

Norvégia kisebbségi nyelvpolitikájának fő területeit – az őshonos valamint migráns kisebbségek helyzetét – megvizsgálva megállapíthatjuk, hogy az ország kisebbségi nyelvpolitikai rendszerét, intézkedéseit ma teljes mértékben **a demokratikus szemlélet határozza meg**, hiszen az áttekintett területeken az egyenlő jogok és esélyek megteremtésére, valamint a szabad választás biztosítására törekszik. Ma az országot kisebbségi (nyelv)politikája tekintetében sokszor példának tekintik és példaként említik.

A norvég kisebbségi politikai rendszer azonban a közelmúlt történelme folyamán **komoly változásokon ment keresztül**, míg mai formája kialakult és stabilizálódott.

Nyelvpolitikájának „sötét időszakát” az a nyelvi, etnikai kisebbségeivel szembeni hivatalos tevékenysége képviseli, ami az állam valamennyi kisebbségét – a legerőteljesebben azonban a számi, finn/kvén, roma és romani népcsoportokat – érintette. Ez az időszak a XIX. század közepe táján, a nemzeti romantika és a nacionalista ideológia virágzása idején kezdődött és a 2. világháború utáni években fejeződött be, fokozatosan.

A legdurvább kisebbségellenes intézkedéseknek Norvégiában a számik és a kvének/finnek voltak kitéve. A norvégok egyébként e két népcsoportot egy ideig egyként kezelték, és „keleti veszély”-nek tekintették. A számikkal és a kvénekkal/finnekkal szembeni erőszakos, intézményesített norvégosító politika minden lehetséges eszközt bevetett.

A norvégok ezeknek a népcsoportoknak a nyelvi jogait is szigorúan korlátozták, ami a legnyilvánvalóbban az oktatás terén jelentkezett. Ez többek között azt jelentette, hogy **beszüntették a kétnyelvű tankönyvek alkalmazását, betiltották az anyanyelv iskolai – mind tanórai, mind azon kívüli – használatát**, ezzel szemben **a norvég nyelv megtanulását kötelezően előírták. Internátusokat is létesítettek** a számi és finn származású fiatalok számára azért, hogy minél hatékonyabban történhessen **asszimilálásuk** a norvég nyelv és kultúra gyors elsajátítása által. Ezeknek a lépéseknek a megtétele azt eredményezte, hogy **a norvégosító politika** több mint száz éves **időszaka alatt és azt követően nagyon csekély lett azon norvégiai számik és finnek száma, akik teljes anyanyelvi kompetenciával rendelkeznek.**

A céltudatos norvégosítás másik eredményes intézkedése a **norvég nyelvű és nemzetiségű személyek betelepítése** a számi és finn lakóterületekre, amelynek következménye az lett, hogy viszonylag rövid időn belül megfordult a számi illetve finn és norvég lakosság aránya. Ez az etnikai arányváltozás nagymértékben hozzájárult a számi származásúak asszimilálódásához.

A **roma és romani népcsoportok esetében** a norvégok intoleranciája az övéktől eltérő életformával szemben mutatkozott meg. A drasztikus módszereket esetükben sem nélkülözték: **gyermekotthonokba, bentlakásos iskolákba vitték a romani és roma gyermekeket**, azért, hogy környezetükből kiszakítva eredményesebben valósulhasson meg asszimilálásuk a norvég társadalomba. Ezeket az intézkedéseket egészítette ki a **sterilizálási törvény**, amelynek véghezvitelével a népcsoport számbeli visszaszorítását kívánta elérni a norvég állam, azzal tulajdonképpen a genocídium tettét megvalósítva.

A korszak intézkedéseinek alapját a **nacionalista ideológia és nyelvvideológia** képezte.

A **második világháború után**, részben a nemzetközi emberi jogi mozgalmak és kisebbségi érdekvédelmi szervezetek létrejöttének következtében, **áttörés** következett be a **norvég kisebbségi (nyelv)politikában**. Fokozatosan, időről időre vált demokratikusabbá a norvég kisebbségi (nyelv)politikai rendszer, ami számos, az ország kisebbségeit pozitívan érintő jogi szabályozás, intézkedés megtételét hozta magával. A nacionalista ideológia egyre inkább háttérbe szorult, és a **pluralizmus**, valamint a **vernakularizmus** lépett a helyébe. A politikai háttér megváltozásával a **kisebbségi közösségek egyik legfontosabb célkitűzése nyelvük és kultúrájuk revitalizációja lett**. Ez a hosszú, óriási erőfeszítést igénylő folyamat ma is zajlik, az egyes népcsoportok esetében más-más szinten tart. **Az állam pozitív hozzáállással és pénzügyi forrásokkal támogatja a revitalizációt**, annak eredményessége ma már elsősorban az érintettek viszonyulásától függ.

Norvégia kisebbségi nyelvpolitikájának vizsgálatához négy hipotézist állítottam fel, amelyek közül az 1. és a 2. csak részben volt helytálló, a 3. és a 4. helyesnek bizonyult.

1.

A vizsgálatokból kiderül, hogy bár Norvégia nem tagja az Európai Uniónak, **nyelvpolitikája** tekintetében **nem elszigetelt a nyugat-európai és az európai uniós tendenciáktól**.

Bár az ország lakossága az EU-s tagságot kétszer is elutasította, speciális szerződésekkel biztosítja a tagokhoz viszonyított egyenlő bánásmódot a belső piacon, ami azonban a jogokon kívül meghatározott kötelezettségekkel is jár. **Az oktatás és kutatás területén széleskörű az**

együttműködés az EU és Norvégia között, az ország az európai keretprogramokban, oktatási programokban is aktívan részt vesz, amit az 1990-es évek elejéig kétoldalú szerződésekkel, azután pedig az EGT-Szerződés által biztosítottak.

Kisebbségvédelmi téren az Európai Unió azonban nem rendelkezik közös politikával, a tagállamok kisebbségi politikáját is elsősorban az ENSZ és az Európa Tanács kisebbségvédelmi rendszere határozza meg, hiszen ezek az államok tagjai az említett nemzetközi szervezeteknek. Norvégia esetében is ugyanezt mondhatjuk, mivel kisebbségi politikájának és nyelvpolitikájának irányvonalát is lényegében a fenti két szervezet égisze alatt megszületett dokumentumok szabják meg.

Mindebből az következik, hogy **Norvégia** – és minden az adott dokumentumokat ratifikáló európai államnak a – **kisebbségi (nyelv)politikáját az ENSZ és EBEÉ/EBESZ irányelvei, de leginkább az Európa Tanács nyelvi vonatkozású cikkei és rendelkezései és az azok alapján tett kötelezettségvállalásai határozzák meg**. Norvégia korábbi kisebbségellenes, kisebbségi nyelvhasználatot korlátozó és tiltó politikáját elismerve és annak jóvátételére törekedve a második világháborút követően aktívan részt vesz a különféle nemzetközi kisebbségvédelmi eseményeken, rendszerekben. Sok esetben **az elsők között írt alá és ratifikált ilyen dokumentumokat, vállalt kötelezettségeket, amelyeknek minél teljesebb mértékben igyekszik eleget tenni elismert nemzeti-etnikai kisebbségeivel**, azaz a számikkal, kvénekkal, erdei finnekkal, romákkal, romani népcsoporttal és a zsidókkal **szemben**. Az imént megfogalmazottak **a legnyilvánvalóbban azonban az óslakos számi kisebbséggel kapcsolatosan mutatkoznak meg**.

Az első hipotézis tehát részben helytálló, Norvégia kisebbségpolitikai, kisebbségi nyelvpolitikai szabályozása szigorúbb az Európai Unióénál, mivel az EU-nak máig nem sikerült ezen a téren közös politikát kialakítania, az tagállami szinten szabályozott. Másrészt viszont, ha az Európai Unió tagállamait nézzük, találkozhatunk a norvégiai rendszerrel kedvezőbb gyakorlattal is, mint például a spanyolországi katalánok vagy az olaszországi Dél-Tirol esetében, ahol az autonómia legmagasabb szintű formája valósulhatott meg, és ami Norvégia legnagyobb és legerősebb kisebbsége esetén is kivitelezhetetlen.

2.

A norvég állam számi (nyelv)politikáját alapvetően a fentebb felsoroltakon kívül a 169. számú ILO Egyezmény a bennszülött és törzsi népek jogairól (1989) alakítja, amelyet az ország a legelsők között, 1990-ben ratifikált. Ez az egyezmény kiemelkedő jelentőségű, hiszen azáltal, hogy **Norvégia** elfogadta annak tartalmát, **elismerte a területén élő számi**

kisebbséget őslakos népcsoportjának, amely népcsoportot ezen státuszából adódóan, **a többi őshonos kisebbséghez viszonyítva, különleges jogokkal ruház fel.** Ilyenek az **állami intézményi keretek között történő anyanyelvű, illetve anyanyelvi oktatásban való részvétel, az anyanyelv ápolásának és használatának joga a közintézményekben.** Mindezen jogoknak az intézményi háttere is nagymértékben biztosított: a legkülönfélébb területeken nagy számban működő számi szervezetek, kulturális, oktatási és közigazgatási intézmények, amelyek legfontosabbika a jelentős – a Svéd- és Finnországban működőknél szélesebb körű – jogosítványokkal felruházott Számi Parlament.

A számi közigazgatási terület közintézményeiben a lapp nyelv írásbeli és szóbeli használatának joga törvényben lefektetett, a nyelv használatának lehetősége azonban nem minden esetben van meg, ami leginkább **a megfelelő nyelvtudással rendelkező személyzet hiányával** indokolható. A személyi feltételek megteremtésére való törekvés az egyes településeken a források szerint elszánt.

Ami az intézményi keretek között folyó oktatást illeti, a számi közigazgatási területen rendelkezésre állnak a lapp anyanyelvi oktatáshoz, valamint a lapp nyelv oktatásához szükséges feltételek. **A nevezett területen kívül** azonban komplikáltabb a helyzet, ott nehezebben teremthetők meg a feltételek, és ezért **jelentősen csekélyebb mértékű a lapp nyelvhasználati jog gyakorlásának lehetősége, vagy az egyáltalán nem lehetséges.**

A kutatás egyértelműen arról tanúskodik, hogy **ma a norvég állam mind jogi szabályozása** (ld. többek között Számi Törvény (1987), Oktatási Törvény (1998), Településnév Törvény (1990)), **mind pedig intézményi kerete által** (pl. számi óvodák, iskolák, főiskola, számi központok, Számi Parlament, lapp nyelvű médiumok) **a számi kisebbség és kisebbségi nyelv fennmaradását támogatja.** Az állam részéről tehát – az említett esetenkénti, lokális hiányosságoktól eltekintve – **a számi kisebbség számára különböző mértékben biztosított az anyanyelv tanulásának és használatának lehetősége.** Ebben választóvonalat **a lapp nyelvű közigazgatási terület** (ma Karasjok, Kautokeino, Nesseby, Porsanger, Tana, Kåfjord, Tysfjord, Snåsa és Lavangen) **és az azon kívüli területek „határa” képez.**

Ami a **számi kisebbség nyelvi jogaihoz való viszonyulását** illeti, a kutatásból érdekes eredmények születtek. Ebből a szempontból is **eltérések** mutatkoznak **a számi közigazgatási területen belül, valamint az azon kívül élők között.** Természetesen **a lakóhely nagymértékben befolyásolja a nyelvi jogokkal való élés lehetőségét,** hiszen annak feltételei – mint ahogy azt korábban ki is fejtettük – az egyes területeken, térségekben nagymértékben

különböző. Az első jelentősebb eltérés tehát földrajzi meghatározottságú: **A számi közigazgatási körzetben**, ahol a lakosság nagyobb hányada számi származású, magától értetődő, hogy **a lakosok mindennapos gyakorisággal, (szinte) valamennyi kommunikációs szintén a lapp nyelvet használják**. Azonban a nyelv használata még ott is **az informális színterekre** (mint pl. család, barátok) **koncentrálódik**. Az informális domainek mellett **a nyelv szóbeli használata is jellemzőbb**, ami az írott nyelv megfelelő ismeretének hiányával, a nyelv elsajátításának helyével és módjával is összefügg.

A lapp nyelvű közigazgatási területen kívül élő számik helyzetét nem csak az állam és az egyes települések által biztosítandó feltételek hiánya vagy hiányossága nehezíti. Ezeken a területeken **a számik ugyanis kisebb számban és szétszórtan élnek, így nyelvi jogaik gyakorlása is gyakran akadályokba ütközik**. De az ezeken a területeken élők azok, akik kisebb számban beszélnek és tudják használni a lapp nyelvet.

A tények ismeretében különbséget kell tennünk a három norvégiai lapp nyelv helyzete között, ezért azokat érdemes külön-külön megvizsgálni. Mindent egybevetve azonban megállapítható, hogy Norvégiában (is) a legnagyobb lapp nyelvi közösség, **az északi számi közösség** az, amelynek **a helyzete és jövője a legbiztosabb**. A lulei, de még inkább a déli lapp nyelv fennmaradása, revitalizációja és fejlesztése nagyobb anyagi ráfordítást, intézményi és személyi fejlesztést, valamint a kisebbség részéről kitartóbb és elszántabb munkát igényel.

A második hipotézisre a válasz tehát igencsak összetett: **a norvégiai számik anyanyelvének és kultúrájának megőrzéséhez a feltételek de jure is eltérőek, amelyek de facto még nagyobb mértékben**, az egyes települések intézményeinek személyi feltételei függvényében **különbözhetnek**. Egyrészt **a lapp nyelvű közigazgatási körzetben a norvég és lapp nyelv egyenrangú és a közintézményekben a lapp nyelv használata, ugyanígy a lapp nyelvű oktatás de jure biztosított**, ezáltal egyfajta a területi elvű autonómia irányába mutató jelenségről beszélhetünk. Másrészt viszont **az ezen kívüli területeken ugyanezek a jogok nem illetik meg a számikat**. Azonban **a teljes norvégiai számi népcsoport kulturális autonómiát élvez az általuk és közülük választható képviselőkből álló Számi Parlament hatásköre segítségével**.

A számi kisebbségnek a számára biztosított nyelvi jogokhoz való hozzáállását is különböző tényezők befolyásolják. Ilyen **a megfelelő lapp nyelvi kompetenciák hiánya**, vagy **a norvég társadalomba történő teljes asszimiláció** a számi identitás és nyelv elhagyásával, ami az esetek nagy részében az 1950-es évekig tartó norvégosító politika következménye. A lapp nyelven tudók egy része is azonban inkább elfogadja a norvégot a

hivatali ügyintézés nyelvének, míg a lapp az informális kommunikációs szituációkban dominál. Mindezek ismeretében a második hipotézis is csak részben tekinthető helytállóknak.

3.

Norvégia nemzetiségi és nyelvi sokszínűségét őshonos kisebbségei mellett a migráns kisebbségek is alakítják, ezért **a kulturális és nyelvi sokszínűség jelentős**. Ilyen körülmények közt **a norvég állam már egyre nehezebben tudja biztosítani valamennyi nyelvi közösséghez tartozó bevándorló közösség anyanyelvi oktatását**, ezért ennek a rendszere is jelentős változásokon ment át az elmúlt évtizedekben. Bár Norvégiában ma is létezik ún. anyanyelvi (nyelvfenntartónak, nyelvörző célúnak nevezett) oktatás, és anyanyelvi asszisztensek segítik az oktatási intézményekben a munkát, azonban annak célja valójában **a bevándorló tanulók nyelvi felzárkóztatása és átirányítása a norvég nyelvű oktatásban való részvételhez, azaz az integráláshoz**. Az állam az anyanyelv megtartását és ápolását pedig elsősorban a család és a beszélőközösség feladatának tartja.

A migráns kisebbségeket a norvég állam a lehető legrövidebb idő alatt integrálni kívánja a norvég társadalomba, ami elsősorban mielőbbi munkába történő bevonásukkal érhető el. A munkavállaláshoz és a Norvégiában való boldoguláshoz a norvég nyelv megfelelő szintű ismerete elengedhetetlen, ezért az állam biztosítja a bevándorló felnőttek számára a norvég nyelvi és társadalomismereti kurzusokon való részvételt, amelynek részletes szabályozását törvény tartalmazza.

Az őshonos kisebbségektől eltérően a migráns kisebbségek érkezésük motivációjától függően töreksenek a befogadó társadalomba való beilleszkedésre, és viszonylag gyorsan asszimilálódnak. Ebből az következik, hogy **a befogadó állam politikája és törekvése a bevándoroltak integrálására, majd asszimilálására valójában egybeesik**. A dolgozat harmadik hipotézise így igazoltnak tekinthető.

4.

A skandináv államok között közismerten intenzív a kapcsolattartás gazdasági, kulturális és politikai téren, aminek történelmi hagyományai vannak. A nyelvpolitika különböző részterületeit vizsgálva azt láthatjuk, hogy **a szomszédos skandináv államok gyakorlata, változásai hatással vannak a norvégiai történésekre és viszont**. Ez alól nem lehet kivétel a számi kisebbséget érintő nyelvpolitika sem, sőt ezen a téren szorosabb együttműködés is történik, ami intézményesített formában 1956-ban, a **Számi Tanács** létrehozásával kezdődött, majd 1971-ben a **Számi Nyelvi Bizottság** megalakításával folytatódott, de azóta is számos fórumon zajlik. Ez az együttműködés azért is szükséges, mivel ez az anyaországgal nem

rendelkező népcsoport Norvégián kívül Svédországban és Finnországban is őshonos. A számi őslakos kisebbség helyzetének közös északi kezelésének csúcspontja lehet a (2015-re) tervezett és még tárgyalt **Északi Számi Egyezmény** megszületése.

A nyelvrokonság is elősegíti a szoros együttműködést. A térség nyelvi adottságai azonban meghatározzák az Európában egyedülálló, deklarált, dokumentumokban lefektetett nyelvi együttműködést is. **A skandináv országok** – Dánia, Finnország, Izland, Norvégia és Svédország – ugyanis **közös nyelvpolitikát dolgoztak ki**. Ennek a nyelvpolitikai célkitűzésnek a lényege egymás jobb megértésének, az egymással történő kommunikációnak az erősítése, egymás nyelveinek, azok oktatásának, tanulásának ösztönzése, de mindenekelőtt a skandinávok közötti nyelvi érintkezésben a skandináv nyelvek használatának támogatása, amibe az egyes államok kisebbségi nyelveit is be kívánják vonni. Negyedik hipotézisünk mindezek alapján igazoltnak mondható.

5.

A vizsgálat fő tanulsága valamennyi régió, de különösen a kelet-közép-európai térség számára, hogy a kisebbségi (nyelv)politika terén **óriási mértékű változásokat lehet véghezvinni**, a legdurvább asszimilációtól a támogató hozzáállásig, illetve különböző fokozatú autonómiáig. Ennek megvalósításához azonban mindkét fél – a többségi társadalom és állam, valamint a kisebbségi csoportok – közös szándéka, együttműködési és cselekvési hajlandósága szükséges. Ezek sajnálatos módon régióinkban még mindig hiányoznak, bár esetenként mutatkoznak a változás jelei. Itt elsősorban szomszédos országainkban élő magyar kisebbség helyzetére gondolok.

A kisebbségekhez való eltérő hozzáállást Norvégiában, illetve Közép-Kelet-Európában a következő tényezők is magyarázhatják: az egyes közép-kelet-európai államokban jellemzőbb a kisebbségek koncentráltabb területi megjelenése, amit az államok – különösen a kisebbségi csoport autonómia-törekvése esetén – szuverenitásuk fenyegetéseként fognak fel. Mindezt erősíti az a tény, hogy ezek a kisebbségek – a romák kivételével – szomszédos anyaországgal rendelkeznek. Ezenkívül van még egy jelentős eltérés Norvégia és régióink népcsoportjainak kisebbségi helyzetbe kerülése között: míg a skandináv államba nemzeti-etnikai kisebbségei (a számikat kivéve) korábbi korszakok migrációs hullámai során érkeztek, addig térségünk több, nagyobb számú kisebbsége a történelem során politikai határatrendezés következtében került más állam határai közé, miközben megtartotta eredeti lakóhelyét.

Tehát a kelet-közép-európai térség országainak feltétlenül érdemes lenne mélyebben megismerniük az észak-európai államok nyelv- és kisebbségpolitikai gyakorlatát, a mára

kialakult modelleket, mert mind a történetük, mind a jelenük számos tanulsággal szolgál azon XXI. századi fiatal nemzetállamok számára, amelyek jelentős számú őshonos kisebbséggel rendelkeznek.

A tézisekhez felhasznált irodalom

- Andrássy György 1998. *Nyelvi jogok. A modern állam nyelvi jogának alapvető kérdései, különös tekintettel Európára és az európai integrációra.* Pécs.
- Baksy Péter Ernő 2006. *A nyelvi tervezés lehetőségei és korlátai a norvég írott normák kialakulásának tükrében: A nyelvápolás hatásai és mellékhatásai.* Budapest. (doktori értekezés)
- Bartha Csilla 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései: Beszélők és közösségek.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Bull, Tove 1993. *Conflicting ideologies in contemporary Norwegian language planning.* In: Jahr szerk. 1993, 21-37.
- Crystal, David 1998. *A nyelv enciklopédiája.* Budapest: Osiris.
- Csernicskó István 1995. A kárpátaljai magyarság és a kétnyelvűség (1945-1993). In: Kassai szerk. 1995, 129-145.
- Csernicskó István 2004. A magyar nyelv kárpátaljai helyzetéről. *Magyar Tudomány* 2004/4, 473.
- Csernusné Ortutay Katalin – Forintos Éva szerk. 2000. *Nyelvi jogok.* Veszprém: Veszprémi Egyetemi Kiadó.
- Daoust, Denise – Jacques Maurais 1999. Nyelvtervezés. In: Szépe – Derényi szerk. 1999, 111-139.
- Domokos Johanna 2004. Indigenitude and the Scandinavian Context. In: Kusmenko 2004, 155-171.
- Fallenstein, Robert – Ropeid, Tor Jan 1989. *Sprachpflege in europäischen Ländern.* Bergen: Germanistisches Institut Universität Bergen.
- Ferguson, Charles A. 1975. Diglossia. In Pap – Szépe szerk. 1975, 291-317.
- Gal, Susan 2006. Migration, Minorities and Multilingualism: Language Ideologies in Europe. In: Mar-Molinero-Stevenson szerk. 2006, 13-27.
- Göncz Lajos 1985. *A kétnyelvűség pszichológiája.* Újvidék: Forum Könyvkiadó.
- Grosjean, François 1997. Individual bilingualism. *Applied Linguistic Studies in Central Europe*, 103-113.
- Gyurgyík László 2004. Asszimilációs folyamatok a szlovákiai magyarság körében. Pozsony: Kalligram Könyvkiadó.
- Haugan, Jørgen 1991. *400-årsnatten. Norsk selvforståelse ved en korsvei.* Oslo: Universitetsforlaget.
- Haugen, Einar 1998. Nyelvi tervezés a mai Norvégiában. In: Tolcsvai Nagy szerk. 1998, 177-189.
- Hoffmann István – Juhász Dezső – Péntek János szerk. 2002. *Hungarológia és dimenzionális nyelvészet.* Debrecen-Jyväskylä.
- Hutterer Miklós 1993. *Bevezetés a germanisztikába.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Jahr, Ernst Håkon szerk. 1993. *Language Conflict and Language Planning.* Berlin-New York: Mouton de Gruyter.
- Jávorszky Béla 1991. *Észak Európa kisebbségei.* Budapest: Magvető Kiadó.

- Kassai Ilona szerk. 1995. *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat*. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet.
- Kiss Jenő 2002. *Társadalom és nyelvhasználat*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kontra Miklós szerk. 1991. *Tanulmányok a határainkon túli kétnyelvűségről*. Budapest: Magyarságkutató Intézet.
- Kontra Miklós 2001. Egy s más a kétnyelvűségről. In: Sándor szerk. 2001, 69-82.
- Kontra Miklós 2004. Tannyelv, (felső)oktatás, nyelvpolitika. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 2004/4, 25-42.
- Kovács Péter 1996. *Nemzetközi jog és kisebbségvédelem*. Budapest: Osiris Kiadó.
- Kovács Nóra – Szarka László 2002. *Tér és Terep. Tanulmányok az etnicitás és az identitás kérdésköréről. Az MTA Kisebbségkutató Intézetének évkönyve I.* Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Kusmenko, Jurij szerk. 2004. *The Sámi and the Scandinavians. Aspects of 2000 years of contact*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač.
- Labrie, Normand 1999. Nyelvpolitika. In: Szépe –Derényi szerk. 1999, 15-24.
- Lanstyák István 1994. Az anyanyelv és a többségi nyelv oktatása a kisebbségi kétnyelvűség körülményei között. *Regio* 1994/4, 90-116.
- Lanstyák István – Simon Szabolcs 2002. A magyar és a szlovák nyelv választása három szlovákiai magyar településen. *Kisebbségkutatás* 2002/2, 344-358.
- Mar-Moliner, Clare- Stevenson, Patrick 2006. *Language, ideologies, policies and practices (Language and the Future of Europe)*. Palgrave Macmillan.
- M. Bodrogi Enikő 2005. *Nyelvi jogok Norvégiában*.
<http://klimala.web.elte.hu/18/10MBodrogiEniko.pdf>
- Nádor Orsolya-Szarka László szerk. 2003. *Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Navracsics Judit 1999). *A kétnyelvű gyermek*. Budapest: Corvina.
- Nelu, Bradean-Ebinger 1991. *Sprachkontakte und Zweisprachigkeit in Fennoskandinavien*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Nielsen Konrád, dr. 1905. A lappok Norvégiában. *Erdélyi Múzeum* XII/1, 1-18.
- Ohnheiser, Ingeborg szerk. 1999 *Sprachen in Europa: Sprachsituation und Sprachpolitik in europäischen Ländern*. Innsbruck: Institut für Sprachwissenschaft.
- Péntek János 2002. Státus, presztízs, attitűd és a kisebbségi nyelvváltozatok értékelése. In: Hoffmann-Juhász-Péntek szerk. 2002, 311-316.
- Puskás Tünde 2000. Nyelv, identitás és nyelvpolitika Európában. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 2000/1, 69-84.
- Reidinger, Roger 1999. Die Sprachenwelt Skandinaviens. In: Ohnheiser 1999, 251-264.
- Sándor Klára szerk. 2000. *Nyelv, hatalom, nyelvi jogok és oktatás: Tanulmányok a Bolyai Nyári Akadémia előadásaiból*. Csíkszereda: „Apáczai Csere János” Pedagógusok Háza Kiadója.
- Sándor Klára 2001. Az élőnyelvi vizsgálatok és az iskola: a kisebbségi kétnyelvűség. In: Sándor szerk. 2001, 83-110.

- Sándor Klára szerk. 2001. *Nyelv, nyelvi jogok, oktatás. Tanulmányok a társasnyelvészet tanításához*. Szeged: JGYF Kiadó.
- Schönfeldt, Mirko 2007. *Die sprachliche und kulturelle Minderheit der Samen in Norwegen unter besonderer Berücksichtigung des rechtlichen Schutzregimes*. Berlin: Duncker&Hunblot.
- SEG 2000. *Rapport. Undersøkelse om bruken av samisk språk 2000*. Tana: Samisk Språkråd.
- Skutnabb-Kangas, Tove szerk. 1995. *Multilingualism for all*. Lisse: Swets&Zeitlinger.
- Skutnabb-Kangas, Tove – Cummins, Jim szerk. 1988. *Minority Education: from shame to struggle*. Clevedon, Avon: Multilingual Matters.
- Skutnabb-Kangas, Tove – Phillipson, Robert 1995. *Linguistic Human Rights: Overcoming Linguistic Discrimination*. Berlin; New York: Mouton de Gruyter.
- Spolsky, Bernard 2004. *Language Policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stenersen, Øivind - Libæk, Ivar 2003. *Die Geschichte Norwegens von der Eiszeit bis heute*. Lysaker: Dinamo Forlag.
- Svonni, Mikael 1996. The Future of Saami. Minority Language Survival in Circumpolar Scandinavia. In: Wheelersburg szerk. 1996, 13-43.
- Szalayné Sándor Erzsébet 2003. *A kisebbségvédelem nemzetközi jogi intézményrendszere a 20. században*. MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest: Gondolat Kiadói Kör.
- Szépe György 2001. *Nyelvpolitika: Múlt és jövő*. Pécs: Iskolakultúra.
- Szépe György – Derényi András szerk. 1999. *Nyelv, hatalom, egyenlőség: Nyelvpolitikai írások*. Budapest: Corvina.
- Titone, Renzo 2000. *A többnyelvű és interkulturális nevelés megvalósításáért*. Szeged: JATEPress.
- Tolcsvai Nagy Gábor szerk. 1998. *Nyelvi tervezés*. Budapest: Universitas Kiadó.
- Tvitekkja, Sigfrid 2010. Ja, nei og jau om mållova. *Språknytt* 2010/2, 24-25.
- Vannebo, Kjell Ivar 2002. Utviklinga i bokmål 1950-2000. *Språknytt* 2002/3-4.
- Venås, Kjell 1993. *On the choice between two written standards in Norway*. In: Jahr szerk. 1993, 263-278.
- Vikør, Lars S. 1989. Vocabulary problems in nynorsk: Purism or liberalism? In: Fallenstein-Ropeid 1989, 113-127.
- Vizi Balázs Zoltán 2001. A kisebbségek közéleti jogai és a lapp parlamentek. *Fundamentum* 2001/3, 27-33.
- Vizi Balázs 2002. A mai európai nemzetközi kisebbségvédelem egyes jellemző vonásai. In: Kovács-Szarka 2002, 367-389.
- Vizi Balázs 2003. Az Európai Unió és a kisebbségi nyelvek. In: Nádor – Szarka szerk. 2003, 37-53.
- Vogel Sándor 2001. *Európai kisebbségvédelem Erdélyi nemzetiségpolitikák*. Csíkszereda: Pro-Print Könyvkiadó.
- Wessén, Eias 1968. *Die nordischen Sprachen*. Berlin: Walter de Gruyter & CO.

Wheelersburg, Robert P. szerk. 1996. *Northern Peoples Southern States. Maintaining Ethnicities in the Circumpolar World*. Umeå: Cerum.

Wiik, Kalevi 2008. *Az európai népek eredete*. Budapest: Nap Kiadó.

Wilhelm Gábor 1996. Kultúra és egyebek: a lappok esete Észak-Európában. *Regio* 1996/1, 26-43.

Források

Deklaration om nordisk språkpolitikk 2006 <http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/regpubl/stmeld/20022003/Stmeld-nr-36-20> (utolsó hozzáférés: 2008.10.20)

Samisk språkunderekelse 2012

Språkfakta 2010

St.meld. nr. 15 (2000-2001) *Nasjonale minoriteter i Norge – Om statleg politikk overfor jødar, kvener, rom, romanifolket og skogfinnar*

St.meld. nr. 49 (2003-2004) *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse*

Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold (sameloven, 1987)

UNESCO Language Vitality and Endangerment 2003. URL:

<http://www.unesco.org/culture/ich/doc/src/00120-EN.pdf> (utolsó hozzáférés: 2012. 09.18)

A doktori értekezés témaköréhez kapcsolódó publikációk

- 2005 Az idegennyelv-oktatás kérdése Norvégiában. *Modern Nyelvoktatás* 4: 48-52.
- 2007a Reformfolyamatok az iskolai idegennyelv-oktatásban Norvégiában. In: Kassai Iлона szerk. *Nyelv, nyelv, nyelv a Máté evangéliumától a finn egészségügyig*. Nyelvészeti Doktorandusz Füzetek 5, Pécs. 76-83.
- 2007b A legújabb reformkísérlet és annak fogadtatása Norvégiában az iskolai idegennyelv-oktatásban. *Modern Nyelvoktatás* 4: 32-39.
- 2008 A bevándorlók nyelvoktatásának intézményi keretei Norvégiában. *Képzés és Gyakorlat* 2-3: 45-57.
- 2009 Die Einstellung zur deutschen Sprache in Norwegen und deren Widerspiegelung im schulischen Unterricht. In: Horváth Zita szerk. *Publicationes Universitatis Miskolcensis Sectio Philosophica* Tomus XIV.-Fasciculus. Miskolc, 2009, 377-382.
- 2010 A lapp nyelv megőrzését és ápolását segítő intézmények és szervezetek Norvégiában. In: Zimányi Árpád szerk. *A tudomány nyelve – a nyelv tudománya. Alkalmazott nyelvészeti kutatások a magyar nyelv évében*. A MANYE kongresszusok előadásai 6. Eszterházy Károly Főiskola Székesfehérvár-Eger, 2010, 128-136.
- 2011a Veränderungen in der norwegischen Saamenpolitik und die Situation der saamischen Sprache. *Vestnik za tuje jezike* 1-2: 23-39.
- 2011b Magyar bevándorlók nyelvi helyzete Norvégiában. *THL*₂ 1-2: 122-132.

Konferencia-előadások

- 2008a Képzés és Gyakorlat II. Nemzetközi Neveléstudományi Konferencia, Kaposvár
A bevándorlók nyelvoktatásának intézményi keretei Norvégiában
- 2008b Germanistische Konferenz *Grenz/überschreitung/en*, Miskolc
Die Einstellung zur deutschen Sprache in Norwegen und deren Widerspiegelung im schulischen Unterricht
- 2009 XIX. Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus, Eger
A lapp nyelv megőrzését és ápolását segítő intézmények és szervezetek Norvégiában
- 2010 45. Linguistisches Kolloquium, Veszprém
Züge der früheren Minderheitensprachenpolitik Norwegens und deren Folgen für die saamische Minderheit
- 2011a Multilingualism in Europe. Prospects and practices in East-Central Europe, Budapest
Norvégia lapp nyelvpolitikájának változásai
- 2011b Uralic Languages and Multilingualism, Hamburg
Sprachgebrauchsgewohnheiten von Saamen in Nordnorwegen
- 2011c 46. Linguistisches Kolloquium, Sibiu
Samischsprachige Medien und deren Rolle bei der Bewahrung der samischen Sprache in Norwegen